

Адреса:
 Redakce
 „Ukr. Skytalec“
 Ukr. Tábor,
 Josefov,
 Česko-Slov.
 Republika
 Europe.

Редакція засте-
 рігає собі право
 робити поправки
 в рукописах.
 Рукописів
 не
 звертається.

УКРАЇНСЬКИЙ СКИТАЛЕЦЬ

ілюстрований місячник

1922.
 ЛЮТИЙ—МАРТ.

Йозефів.

Ч. 12.
 ЛЮТИЙ—МАРТ.

Редагує Колегія. — Світлини фот. Секції К. П. К. — Зложив пор. Петро Будз.
 Видає Культурно-просвітний Кружок. — За редакцію відповідає Карель Крацік.

З М І С Т :

	Стор.
В 61. роковини смерти (Т. Шевченка)	1
Пилип Гошовський: Два дні	2
Дмитро В.: Летопад в 1918. р. на Україні	4
Чет. Володимир Михайлів: Сальцо Ротенберг	6
Петро Будз: Гуцули в боях під Городком у марті 1919. р.	8
Чет. Мирон Дольницький: Над пропастью	9
Петро Будз: З життя-буття в укр. таборі в Йозефові	12
Пор. Гр. Голіньський: Українські поетанці	15
З життя поза табором	16
Дмитро В.: Таборове життя в типах	17

	Стор.
Звіт К. П. К.	19
Оповістки	24
Заклик до українського громадянства	24

СВІТЛИНИ :

Погруддя Т. Шевченка	1
Почетний похід перед погруддям Т. Шевченка	3
З сотня І. гуц. курія чет. Голіньського	9
Іспитова Комісія для гімназійно-реальної матури в Йозефові	13
Перед Редакцією „Укр. Скитальця“	18
Чет. Брицький при роботі погруддя Т. Шевченка	21
Школярі з учителем	23

Предплата з пересилкою виносить :

	річно:	піврічно:	річно:	піврічно:
в Чехо-словащині	50 Кч	25 Кч	300 М.	150 М.
в Югославії	60 Дин.	30 Дин.	3 \$	1.5 \$
в Австрії	8000 К	4000 К	2 \$	1 \$

Ціна одного примірника в Чехо-словащині без пересилки 4 Кч. Ціна цього, збільшеного примірника 6 Кч.

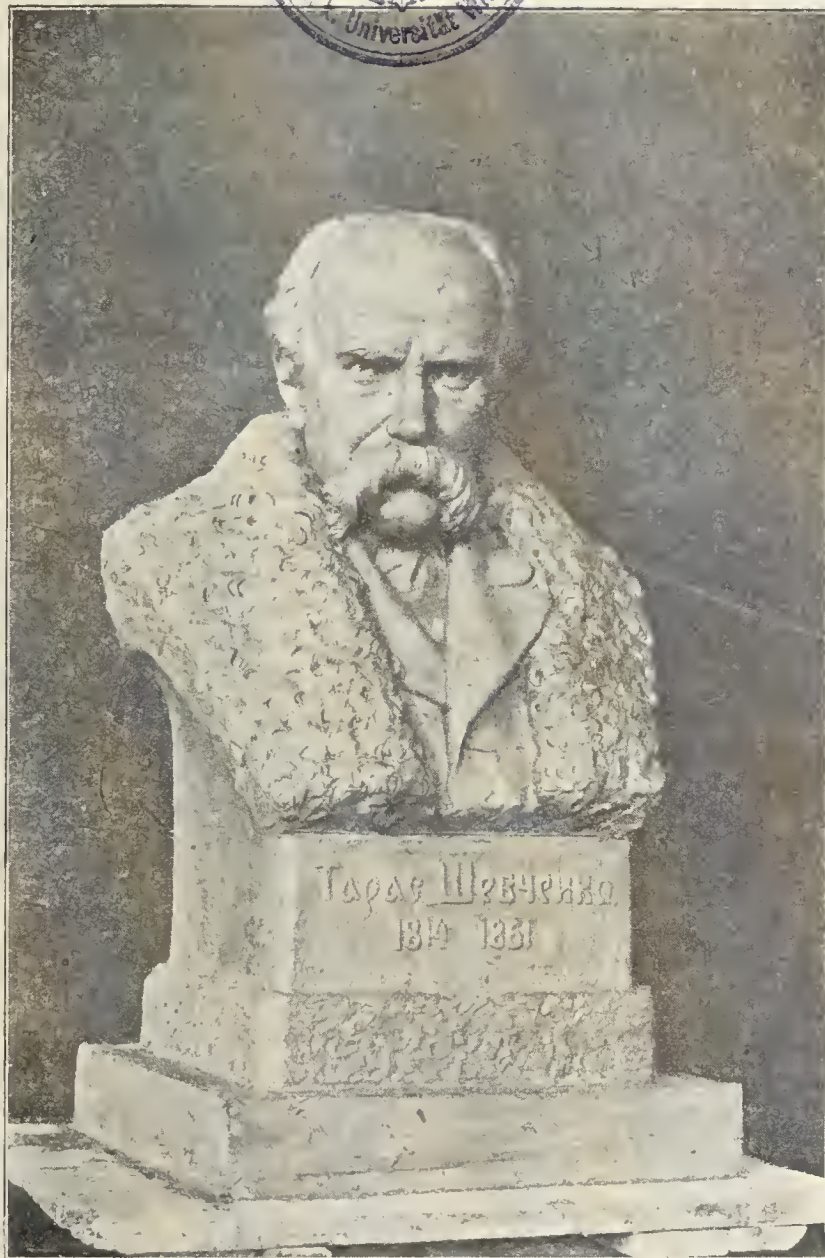
В 61. роковини смерти.

„Мені тринадцятий минав
Я пас ягнята за селом.“

16067a

„Ми в купочці колись росли
Маленькими собі любилась...“

„Лічу в певолі дні і ночі,
І лік забуваю!
О Господи! як то тяжко
Тії дні минають!“

„... мшає
Неясний день мій, вже смеркає,
Над головою вже несе
Свою неклепану косу
Косар непевний.“

„Як умру, то поховайте
Мене на могилі,
Серед степу широкого
На Вкраїні милій.“

Пилип Гошовський.

ДВА ДНІ.

Їх два собі пригадую.

Один із них я пережив під синім, італійським небом.

Він був такий гарний...

Неаполітанське синє, глибоке небо тішилось із сонцем і дивилося в долину річки Гаріліяно до людей, що жили за сірими мурами, у червоними дахами критих бараках, у таборі полонених. Касіно.

Як муравлишко виглядав тоді табор. Тисячі голов думали, говорили, дебатовали, сміялися, плакали....

Це були останки розбитої австрійської, цісарської армії. Приходили вісти зпоза мурів чимраз інші. І про революцію, і нові держави, повний лад.

Серця замкнених рвалися у рідні сторони, до нового ладу, нової будови, та сірі мурі і злоба людська їх не пускали... тільки думками лінули в рідні сторони, та втішали свої серця веселими вістками... а їх так мало було...

У морі ріжкоговірливої таборової суспільності жила горстка заточенців, членів великої сім'ї — України — де злучилися вони в одну: «Українську Громаду». Доля вигнала їх із дому саме тоді, коли дома горіла свята війна визволення.

Сумні проживала дні оця замкнена «Громада». Ні волі, ні світу, ні радості нізвідки... а вістки одна за другою з рідної України різали їх серця. Сумні дні... так ішли помалу...

Один із тих днів я собі пригадую.

Це було 9. марта 1919. р.

Зі сонцем разом устали «Громадяни». Вбралися святочно й спішили до одного спільного бараку «республіки». Була святочна академія в честь Тараса Шевченка.

На одній стіні на чорнім покривалі висів його великий портрет, увесь у цвіті вбранні. Ліжка зісунуто похід стіни, а в середній уставлялися «Громадяни».

Рознеслася пісня її деклямації...

«Немає гірше як в неволі
Про волю згадувать... а я
Про тебе волецько моя
Оце згадую...»

І всі «Громадяни» згадували в тій хвилі про волю. Дивилися в лице Пророка й читали його великі слова:

«Вставайте! Кайдани порвіте
І вражою злою кровю
Волю окропите!»

Читали, а сміток давнив груди і в вічі тиснулися сльози.

В ці ж бо дні брати їх замкнених сповняли заповіт Пророка... Ламали кайдани, проганяли ворога, а його кровю поливали волю рідного краю... а вони?...

За сірими мурами, у тихім куточку бараку під Твоїм, Пророче, образом вони плакали. Лілися сльози... і очі сумно дивилися пиньком крізь вікно у північно-східну сторону, ген на сріблестобілі сніжні верхи Аbruців... а думка йшла далі через гори й море й долини, через Карпати, на Україну до своїх...

Це був дуже сумний день.

Сонце піднеслось уже високо на небо, зайясніли темнозелені головаті пінії, защебетали пташки, а з вікон столової рознеслися перші акорди української пісні.

Це був початок концерту «Української Громади»... Шевченківського концерту.

Зі столів зроблено підвищення, над ним на чорнім покривалі образ Шевченка, а під ним співав хор:

«От тоді я і Дніпро і гори,
Все покину таї долину
До самого Бога... молитися.»

І слухали всі, і молилися: «Дай, Всесильний, допити цю чашу горя до кінця... Скороти муки... Прискори дні. Верни нас там... на оновлену, нашу землю, нашу святу, сотки літ ожидачу...»

«Дай дожити, милий Боже!
А не доси, то допеси
На нашу Україну наші сльози!»...

А з висоти дивився Батько Тарас на цю громадку й бачив їхні щирі бажання получитися з тою, що своєю кровю писала історію рідного краю й шептала тихо його уста:

«Тепер і тут я молодію
І оживаю і люблю
І серцем тихим незлобимим
Усіх людий благословлю.»

І чули одну хвилинку, один момент ясний, гарний, теплий... Чули силу Пророчу... віщого Духа, як виганяв зневіру зі зболілих серць полонених... і кликав Дух:

«У себе вір —
В пророчу силу Духа!
Як віщий Дух
Пхне масу в рух,
То його й Бог послуха.»

А тоді... мій Ти Боже...

«Встане Україна,
Світ правди засвітить
І помоляться на волі
Невольничі діти...»

Думки скорше, як дні минали. Летіли, гпаліся на безкраї степи, на широку землю, за Армією до сім'ї вольної, нової.

І бачила думка, мрія: Сонечко сідало над самою водою... склонилися верби, розпустили свої віти, щебетав соловейко в лузі на калині, гралися із вітрами зелені діброви, оживали темні луки, веселилися села... хатки біліли...

Я його бачив... Раю, мій раю!... Далекій, рідний краю!...

А дні минали, не гралися, не втішали...

Злучи нас Боже! Нас розпорошених, розкинених, розбитих!...

*:

Я пригадую собі другий з них.

Це було тоді, як вони злучилися. І тих, що замкнені в своїх серцях будували собі її як мрію, гарпу, непорочну... і тих, із яких тисячі білим труном вкрили поля України, захищаючи її груди перед ненаситними ворогами.

Злучилися... з тугою, зі смутком...

Одні не дійшли, другі не видержали й або впали, або на чужину втікли.

Усі Скитальцями зійшлися.

Це було 10. марта 1921. р.

Рапком, ще не сходило сонце, як зривалися, збиралися, уставлялися, у сотні формувалися... і як уставилися, як понеслося: «Позір!», одні з жалем згадали пе-

давно минуле, а другі шептали собі шпиком: «Сновп'ється бодай в часті мрія».

Полевий духовник правив Службу богу й папахиду, хор співав, а все довкола слухало й шептало:

»Коли на оповленій землі
Не буде Ляха супостата,
А буде син і буде мати...
Коли?...«

Сонце визирало ізза подертих весняних хмар і освітлювало біле лагідне лице Пророка, уставлене в зелені при дорозі. З права при бюсті уставилась українська й чеська команда.

За хвилю всі злучені, сформовані почетним кроком переходили поперед погруддя Того, що Духом своїм вітав між ними й сумними своїми очима дивився в серця одних і других, та молив Бога:

»... Дай їм вогню любови
Щоб ним спалили душ окови...
І дай їм совість надлюдини,
Вирви інстинкти самолюбства,
То вже не буде душолюбства,
Не проллють більше братньої крові.
Дай їм! Лиш дай їм вищої любові!!«

Мішав святочно день. Зайшло за Єп'кен*) сонце, запала вечірня темрява а її продирало світло над таборовим театром. Отворилися двері й нимп входили: і стрільці і старшини і жінки і діти — Скитальці на святочній концерт.

І як колись замкнений за сірим муром під італійським небом, я почув другий раз:

»Як умру, то поховайте
Мене на могилі...«

Пісня змагалась і взивала і кричала до всіх тих, що слухали її:

»Поховайте, та вставайте
Кайдани порвіте
І вражою злою кровю
Волю окропите!«

І дві думки були тоді між тими, що зі святостю в серцях, зі сльозами в очах слухали цієї пісні.

Ми були встали, ми рвали кайдани, й ми мали вже те сонечко ясне, воленьку святу, й кропили вражою кровю святу нашу волю, але... за сильні були кайдани, за слабі наші руки, за багато ворогів... Ми встали, ми впали, ... та ми ще встанемо, ще раз підемо, ще змирямося з ворогом, і здобудемо то, що ліпше хліба, краще сонця... воленьку для Тебе, рідний Краю!

А друга думка була:

Очима душі своєї ми бачили її вольцу вже, у кровавих шатах подертих, усміхнену, і незмірно тяжка туга до Неї тиснула каменем наші груди... Чому ми не там коло Неї, чому не змиємо зісохлу кров із Неї, чому не перев'яжемо ран, не приберемо у цвітисті, найкращі шати?...

Ти бачив Боже як рвалися наші серця і як огортав нас смуток, коли онадали безсильні руки... Та ми підемо... підемо із люттю фурії, із вихром вітру, зі свіжою сльозю, подамо руку знесиленным братам своїм і порвемо другий раз кайдани й усею ворожою кровю окропимо Тебе святу, довго — довго очидану, вимріяну волю.

Концерт ішов. Ішла пісня за піснею і різала серце... і не радості сльози, а сорому тиснулися до очей, коли понеслися слова:

»... кров свою лили
Батьки за Москву і Варшаву.
І вам, синам, передали
Свої кайдани, свою славу!«

Так співав Ти Пророче про минуле... а ми згадували теперішнє... і не вже ніколи не буде поправи? Не вже все тільки ми підетялкою будемо у ворогів-сусідів?

Св. чет. Іван Рибак.

Почетний похід перед погруддям Т. Шевченка в Ліберці в марті 1921. р.

Коли ж уже схамемемся?! Коли обнімемось, коли усміхнемся заплакана мати... коли:

»Забудеться срамотна
Давная година
І оживе добра слава,
Слава України,
І світ ясний, півечерний
Тихенько засяє...«

Не проллють більше братньої крові.

І я згадав на перший день... Був такий сумний, такий тяжкий — сумний... Сірі мурн, сині довкола гори й одна біла в північно-східній стороні... Ясна, проміниста, наче говорила тасмію: ось ген... за мною...«

Коли б за неї, а там... радісна хвиля злуки, на вольпій, оповленій, рідній Землі!...

Получились!...

Ох як далекі діїсність і мрія!

Скитальці, безщасні, бездомні...

І... де ж сонце, де апостол правди й науки? Чи прийде?... Коли?!...

Прийде! Так! Прийде! Получаться всі скитальці! Розкуються незабаром усі заковані... Настане суд, заговорять інше раз і Дніпро і гори, і потече сто ріками кров у синє море!... А тоді... тоді...

»Не буде врага супостата.
А буде син і буде мати
І будуть люди на землі.«

Позефів, 10. марта 1922.

* * *

»Полюбіте щирим серцем
Велику руїну!«

Т. Шевченко.

*) гора в палудиво-західній стороні в Ліберці.

Дмитро В...

ЛИСТОПАД В 1918. р. НА УКРАЇНІ.

(Вирваній листок із воєнних спомнів.)

VII. (Продовження.)

Город Катеринослав, чи то як сьогодні називають Січислав, столиця степів. Це гарне, людне, університетське місто. Сьогодні було воно порожнє. Говорили мені, що воно переживало тяжкі хвили. Ледво минув один день із того часу, як билися тут дві партії людей. Говорили. Махнівці й Українці. Хто були ці Українці, я не мав часу розпитувати. Тут, як говорив мені один залізничник, убили Мадяри австрійського генерала Гофмана.

Думкою був я вже на рідній землі, та розум говорив, що це великий простір ділив мене від рідні, і що ось тими малими паровозами не заїхати мені. Тому звернувся я до начальника стації по великий паровіз. На жаль, хочай як щиро відносився він до мене, зарадити мені не міг нічого, бо паровоза не мав. Я виїшов від нього, станув і задумався.

— Здоров земляче! — гукнув хтось мені за плечима. Оглянувся. Переді мною стояв смаглявий, чорновусий, присадкуватий козак у сивій шапці, в широких шараварах, із кривою шаблею при боці.

— А ви відкіля знаєте мене? — спитав я.

— Не вас а ваші відзнаки знаю я — відповів він.

Ми розговорилися. Козак цей був пізніше петлюрівським палковником. Імя його Самокишин, із Печеніжинна родом. Попав був у російський полон, учителював у часі Центральної Ради, а тепер їхав, як сам говорив, організувати Січ. Користаючи з цього знаомства, попросив я його, чи не міг би він мені порадити, як і де дістати паровоза.

— Попробую! — сказав він і подався в контору ди-журного урядника. За хвилю вертав і щиро усміхався.

— Земляче! Ти в чіпці родився! За півгодини приїде курієр із Одеси, що ним удирають австрійські генерали. Міліон корон заплатили! — засміявся він. — Твоя річ здержати поїзд! —

Як дякувати йому, я не знав. Я тільки стиснув йому руку й подався до своїх жовнірів.

За хвилю ждали ми генералів зі скорострілами на перроні й розстрільною за возами. Маленька півгодинна ждання була для нас роком. Нарешті зашуміли шини й на стацію віхав гордо й бундючно курієр. Коротка скорострільна серія, довга, й ще раз коротка її поїзд спинився. Зчинилася паніка. Крізь вікна, двері вискакували австрійські старшини. Одні втікали, другі ховалися коло возів і під ними. Мій справник держав уже машиніста за ковнір. Ми стали панями хвили й почали роботу. Тимчасом старшини прийшли до себе. Думали помилка, бо побачили коло скоростріла також Австрійця, себто мене. До мене зближався немолодий уже генерал а за ним у слід рій старшин. Я ступив кілька кроків вперед і по всяким військовим формам представився йому.

— Скажіть мені! Хто стріляв?! — звернувся він до мене по німецьки.

— Я! — була моя відповідь.

— Як ви сміли здержувати нас?! Ми їдемо по важним ділам в Австрію! Ви большевик! — сказав він грізно.

Це вразило мене. Моментально прийняв я визиваючий вигляд і сказав: »Ви до дому, а мої люди свині? Не хочать домів?« Стало тихо й хто зна, чи не прийшло б було до стрілянини. Та в тій хвилі підхорунжий надійшов зі спільним відділом і службово промовив до старшин: »Панове, розійдіться! Коло пана поручника може лишитися лише пан генерал!«

Це допомогло. Старшини розійшлися. Ми тільки у двох із генералом лишилися на перроні. Генерал відразу змяк і не мав уже нічо проти того, щоб я зі своєю частиною їхав його курієром. Мені цього було мало. Я зажадав видачі оружжя, або слова честі, що жаден із його старшин не вжне сили проти мене. Він викручувався, говорив щось про обовязки й заховання, але вкінці таки мусів скликати збір старшин. По параді я мав бажану відповідь. Моя сотня могла тепер спокійно полишити службу при арештованих старшинах, а взятися до навантажування. Місця в курієрі було доволі. Панове мусіли стиснутися по своїх сепаратках, та згодитися, що їх вози пересуну в середину нашого транспорту. Коли все було готове, подалися ми в дальшу путь. Змінилось хіба те, що вже я їхав на паровозі а підхорунжий на заді, бо звіттам не грозило нічого. За те перед був непевний.

Здавалося, все добре піде. Та як то кажуть: »Бідному все в очі вітер дує.« Таке саме й наще. Перед тим могли скоро їхати, та паровози стогнали, а тепер паровіз орен був, та їхати годі. Доїжджаючи до стації Богданівка, побачив я крізь далековид червоний прапор. Так ось це перша залора, подумав і помалу спинив поїзд.

Не розбіраючи довго пішли ми розстрільною. Цього мабуть не сподівалися місцеві красноармейці. Заледво впало кілька стрілів, вони дали вже ногам знати. Спинятися довго не було чою. Скочили до возів і »крути Гаврило!« сказав я машиністому. Це значило їхати помалу. Тимчасом на горизонті збиралися хмари. Небо затяглося сірим покривалом. Сонце сховалося. Люнув дощ, як із цебра. Холодно стало й сумно.

— Гей-Боже! А це що? — крикнув я майже до себе.

Здовж залізничного шляху ішла одинцем хмара людній. Це певно ворог, подумав я й начав слідити за людьми. Хоч дощ засланяв вид, то все таки я міг провірити, кого маю перед собою. Сіра маса була без оружжя й сунулася далі й далі. Нараз вона станула й начала махати шапками. Мені краще стало. Це були австрійські жовнірі. Спокійно міг я їхати далі. Та чим блище добігав до них поїзд, тим виразніше було чути їх голоси — крики. Серце мені стиснулося.

— От бідні, голодні й босі, й так далеко від рідні — думав я.

— Помалу їхати! — приказав я машиністому.

— Паровіз зашумів, засичів, як гадюка, а зі всіх його сторін бухнули клуби горячої пари. Поїзд не їхав а ліз. Нарешті ще раз засичів. Заскреготав і станув. Щинився пекольний крик. Я ще ніколи не чув, не бачив такого. Як морські філі, одна лава на другу сунулися жовнірі. Як дикі звірі на жертву, кинулися вони на поїзд. На машину, на мокрі дахи возів, на ланцюхи, на східки, все лізло, пручалося й проклинали. Хотів було робити порядок, та дарма. Мій голос губився. Ще тяще стало мені. Обдерті, пошарпані, з диким обличчам, кидали вони кругом горячковими очима. Хриплий їх голос подобав до кракання ворон, а зір до — голодного вовка — розбійника. Голод, холод і страх шарпав ними. Сікли зубами й тряслися, мов у пропасниці. Мене ще більший жаль огорнув, бо чув із їх уст українську мову. Це ті Тирольці сходу, що за свої геройські вчинки й собачу вірність до австрійської династії дослужилися заплати. Мої жовнірі не пускали нікого до середини, бо такий мали приказ, але й самі не виходили. Я наказав, бо боявся, щоби часом не прийшло до бійки.

Колі яко-такো усмирися, приказав я своїм людям опорожнити кілька возів, а заразам візав сіру масу,

щоби злізала з даху до возів. Та ніхто не рухався. «Їдь!» кричала сірома.

— Люди! — почав я. — Адже ж повміраєте на даху від зимного дощу. Я ж ваш чоловік і хочу вас взяти зі собою домів. —

— Ага! пані!?! Знаємо вас офіцерів! — Нас такі як ти прогнали зі своїх полків, а самі втікли з країнами й майном! — відізналося кільканацять голосів.

— Їдь! — кричали вони.

Я зрозумів ту гірку правду. Панних людей, що служили по чужих, неукраїнських полках, старшини втікаючи, прогнали. Мене вхопила лють. Мало бракувало, щоби я кинувся з оружжам на цих старшин-чужинців, що їхали зі мною й викинув їх от тут у чистім полі на дощ і болото. Та людяність перемогла мене. Я лишив їх у спокою. Заразом післав своїх людей на дахи до першої сіроми й ледво в той сносіб зішли вони до возів. Свій свого зрозуміти мусів.

Ще кільканацять разів мусів я ставати по дорозі, бо жовнірі йшли здовж дороги, як на прощу. Вони бігли за поїздом, чіпалися, де понало. Все незле було би, бо харчів і скота доволі мали ми. На жаль всього-на-всього диміла лиш одна кухня. Відні кухарі день і ніч мусіли варити обід. Цьому також пізніше зарадилося. На стації Бобринсько найшли ми аж кілька кухонь, що їх лишили Австрійці. Ним одначе добилися до неї, мусіли пересправляти з Гетьманцями. Хотяй я бачив синьо-блакитний стяг на двірці Александрія, то все таки не важився вїздити на нього. До того дорога була замкнена. Не було нішої ради, як брати її пристуном. В тій цілі вислав я двох цивільних, що їхали зі мною з Улянівки, щоби вивідалися, в чііх руках двірець, а сам уставився з людьми до бою. Небавам цивілі вернули й заявили, що на стації Гетьманці, та що вони пустять мене аж тоді, коли зложу оружжя. На те вислав я двох військових парламентарів, які мали сказати, що як вони до десяти хвилин не відчинять мені, то починаю бій. Десять хвилин минуло. Наша розстрільна начала посуватися, а крилові скоростріли почали острілювати двірець. В тім побачив я кількох Гетьманців з білою хоруговою. Скоростріли затихли, а Гетьманці перейшли до нас. Началися знов переговори, які скінчилися тим, що вони перепустили нас із оружжам. Говорили майже всі російщиною, а декотрі гарним полтавським говором. І ці якраз Полтавці оправдувалися навіть.

— Що ж, такий був приказ — говорили вони — щоби всіх Австрійців розоружувати. —

Ми гарно розійшлися. На працання звертали мені увагу, що стріну Петлюрівців і большевиків, тарали по дорозі започувати. Рада була незла й тому на найблищій стації Борбинсько стали ночувати. Бухнули вогні й ярке світло продерло пітьму. Біля возів сиділи жовнірі, грілися, та дижурили. Кухні варили, а стежі шукали стріловини й оружжя. Найшли цього добра доволі — цілими возами.

Ще цієї ночі роздав справник кріси всім тим, що їх не мали. Мило було дивитись, як ті померзлі й мокрі сиділи коло вогнищ і снівали. Другі снувалися, як тіпи в полумінях. Треті витинали гошака. Та вже душею всього був справник. Він розділював їду, пазначував службу, ділив на сотні і проводив присягу на вірність українській державі й панові поручникові. Присяга при вогні зворушила мене. «Ще ножі свячені й Гайдамаки», — думав я тоді. Я понав у такий рожевий настрій, що перший раз не відмовив австрійським старшинам зайти до них. Всього добра тут було. При вині розвязалися язика й Австрія воскресла. Німецька мова зникла, хіба лише тут і там хтось послугувався нею. Більшість старшин, це були Славяни, Маляри, Румуни, та Жиди. Всі говорили на своїх мовах, співали, кричали, жартували.

Тоасти синалися один по другім. Слово «Україна», по сходила цьому товариству з уст. Одні Ляхи сиділи спокійно й шинком радиліся.

VIII.

Ранок мрачний був, темний і глухий. Поволі одначе мрака підносилися, а там роздерлися хмари, відхилилися «райські врата» й показався Дажбог — ясне сонце, та позолотило те жовте листя, що труном лежало на землі, і благословило божий мир. Кінчилося спідання. Жовнірі чіпляли ще кілька порожніх возів для себе а кілька зі стріловиною. Дижури стягали стійки. Всі лагодилися до їзди.

— Nastoupit! — Einsteigen! — кричав дижурний старшина Чех. Вільчек, що добровільно зголосився до служби.

Довге «у—у—у—!» і бухнула пара, а схопивши на свої крила полковкле листя, понесла його в гору. Ще раз довге «у—у—у—!» і задуділо, загуділо, а 67 пар коліс начало вітром обертатися. Поїзд не їхав, а летів. Час від часу він синіявся, бо ще кілька партій стрічались по дорозі. Кожда стація — инша власть. Просьби, грозьби, а навіть инді стрілянина забірали нам немало часу. Все одначе щасливо виходили ми з кожної халени, і знов поїзд шумів, гудів у напрямі до Київка. Параз поїзд начал синіятися, а далі становився. Я знав, що це свіжа напасть і поготівля знало. Миттю були ми вже на землі. Перед нами на стації повівав український стяг. Я догадався, що це певно Петлюрівці. Як стій пішли ми у чотирох, я і трох підстаршин до них.

— Ви хто такий будете? — спитав мене вартовий, що дижуривав далеко ще перед двірцем біля возів. Я нічого не відповів, лише вказав йому на наш паровіз, на яким повівав також синьо-жовтий прапор. Тимчасом із двірця бігло вже росм військо. Чудне воно. Сині жупани, червоні, широкі шаравари мішалися з мужицькими свитами й міщанськими піджаками. Босі і вбуті, з шаблями і з австрійськими багнетами. Козацькі кучми мішалися з німецькими шоломами й гетьманськими шанками. Стійковий здержав їх.

«Пане полковнику!», сказав він до високого козака, що проводив цим відділом. «Ось Австрійці прийшли!»

Цей змірив мене острим поглядом. Лице йому виногодилося. Моя вишнвана сорочка відповіла за мене.

— Ви Галичанин? — запитав він.

— І командант ешалону! — відповів я.

Він глянув на наш поїзд. Лице йому засяло.

— А люди, військо? —

— Також Українці з над Дністра. —

— Слава! — крикнув він і обняв мене.

Ми вїхали на стацію. Довге, гучне: «Слава Україні!» залуцало по возах і на перроні. Радість огорнула всіх. Всі виталися, як би давні знакомі. Ще ніколи не видів я такої щирости, з якою приймали нас Петлюрівці. Ціла широка вдача Українця показалася в повній красоті. Щира, глибока, тепла й ідейна українська душа обіймала нас і пестила. Щірі слова синалися, мов пахучі рожі, а грімка пісня:

— «Та як станем разом браття від Сяну до Дону.

В своїм краю панувати не дамо нікому» — літала далеко й високо. Це найкраща хвиля в моім життю. Ми гостювали тут цілий день. Богато чого я видів тут, від котрого ще й досі ворухнеться душа й голова гордо підноситься. Хмара селян, старих дідусів, молодиків і парубків зліталася сюди. Цей із крісом, той з патиком, тамтой з кошою, а всі до Петлюри йшли. Імя Петлюра, це той динаміт був, що висаджував, запалював вогонь в українських душах по цілій Україні. Це велитень був, свята особа, чародій. А сьогодні? Жалко згадувати. Це минуло, це сон хіба був.

Народ ішов, та людей організаторів, сил, щоби втримала ту масу — не було багато. А ті що були, це герої, яких історія хіба досі не знає. День і ніч, ніч і день на ногах, при праці. Ще й досі вони не перевелися. Останки караються по ляхських тюрмах і таборах. Це славні, великі люди Запоріського Корпуса. Мені довелося ще раз бачити їх і воювати разом, та це колись може згадаю. Я мав їх власноручні підписи, та ляхська культура в часі трусу в мене в дома пірвала в свої брудні кіхті.

Мене відправлено в Київ. Мені здавалося, що бачив душу й серце України й тому жалко було прощатися. Те гучне, пращальне: «Слава!» ще й тепер сидить у мене в глибині душі і жде на ту хвилю, коли ще раз доведеться злучити його з другим: «Слава!» знад Дніпра.

Доїхати до Києва не судалося мені. По дорозі, а було це у Хвастові, нас розоружили Германці і в Київ не пустили. Та тільки формально, бо в дійсності мої жовнірі з одного боку складали оружжя, а з другого боку возів заходили й забірали, та ховали в соломі коло худоби. Це не була штука, бо оружжя всюди лежало купами. В соломі виховали підстаршини й наші скоростріли. До возів на-

віть не двилися Германці. Прийшла черга на мій револьвер. Жалко було пращатися з ним, бо довгий час я його носив. Тому звернувся з просьбою до команданта двірця, німецького сотника. Цей спокійно замкнув двері за собою і сказав мені: «Приятелю! Сховай револьвер у кишеню а пояс возьми на штани, та скажи дижурному, що я розоружив тебе! — Може й мені станеш коли в пригоді.» — Тон його дивний був і зовсім не вказував, що говорить до мене залізний, германський старшина. Та я зрозумів це докладно, коли побачив, що німецькі жовнірі не здоровлять уже своїх старшини. Ми чекали ще годину, а там нам дали паровіз і я знов рушив у напрямі Збруча, а австрійські старшини в Київ, бо довідалися, будьто дорога в Галичину зірвана. Немало непокоїло мене це також, але я думав іти евентуально пішки. Сумно було якось, бо й природа плакала, а холод добірався до костній. Сидя на машині я змок і сік зубами. Ще довго ми їхали, нім добилися до Жмеринки. По дорозі стрічали ще гетьманську міліцію, але все пішло з ними гарно.

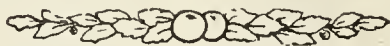
По їх запевненнях у Жмеринці мали бути Австрійці.

(Далі буде.)

✱

„Ми дивились і мовчали,
Та мовчки чухали чуби,
Німії, подлії раби...“

Т. Шевченко.

Чет. Володимир Михайлів.

САЛЬЦЬО РОТЕНБЕРГ.

Він був четарем Укр. Гал. Армії при 4. золочівській бригаді. Жид з Галичини, молодий, гарний з лиця брунет. Скорострілець по військовим званню.

Богато про нього оповідали й стрільці його сотні й старшини 4. золочівської бригади. Це один із тих, якого імя стало звісне в У. Г. Армії.

В другій половині мая 1919. р. стрінув я його в 4. бригаді.

✱

Під кінець мая 1919. р. наша Армія відступала. Команда 4. бригади стояла тоді постоем у селі Теляче, де розташувалася теж моя пробоева сотня й кінна скорострільна сотня чет. Ротенберга.

ІХ. курінь пор. Д. Блавацького стояв у Літятині. Поляки були тоді досить далеко ще на заході і з ними ми не мали «чуття». Курінь пор. Блавацького не потребував тому обезпечуватися так, як це робиться в найблищій віддаленню від ворога, тимбільше, що наші стежі були перед нами.

Нічю набігли несподівано з Козови й Бережан Поляки на Літятин, крикнули: «То за Пруси!» (село під Львовом, де 4. бригада дала Ляхам не раз доброго прочухана — Ред.) й почали різню. Наші зі завзяттям відбивали удар, та не видержали напору переважаючих ворожих сил і почали відступати.

Як про це довідалася команда 4. бригади, наказала сейчас замкнути шосейну дорогу: Бережани-Підгайці та приказала моїй сотні виконати це завдання. Треба було здержати Поляків і дати бригаді змогу спокійно й упорядковано відступати. Команда 4. бригади перенеслася до Соколова.

Моя сотня обсадила горби на північний захід від Телячого, по західній стороні шосейної дороги аж під ліс, що там ріс недалеко. На схід від цієї дороги були У. С. С.-и, іменно сотня пор. Ващука. По недовгим часі звідомила

мене команда цієї сотні, що сотня У. С. С. відходить, а на її місце прийде П. коломийський пробоевий курінь.

В Телячім остала сотня чет. Ротенберга, а сам Ротенберг, маючи перед собою нашу обсаду, прийшов до мене на фронтову лінію й оглядав позиції, та поземелле перед ним. Досить довго ми сиділи. Обіцяного коломийського куріня не було.

Нараз приїхав чвалом іздець із кінної скорострільної сотні чет. Ротенберга й звідомив: «Пане четар! Ляхи в Телячім!»

Ні слова не відповів Ротенберг. Всів скоро на коня й вже гнав до Телячого, а за ним його іздець.

Ротенберг стягнув поспішно свою сотню на полудневий край Телячого. Приказав усім своїм скорострільцям поховатися поза хати, заховуватися преспокійно та ждати в строгім боевм поготівлю.

Скоро переведено приказ, але ще скорше зник від сотні Ротенберг, а команду обняв його заступник.

✱

Скрадаючися понід хатами, їхав Ротенберг селом у напрямі фільварку. Його кінь мабуть це добре розумів, бо ні разу не порскнув, а ступав так тихо й обережно, наче боявся, щоби не зрадити себе й свого пана. Нераз бував цей товариш Ротенберга на подібних розвідах.

Перед садом, у яким стояв фільварок, кінь спинився. Зрозумів це Ротенберг, бо теж знав добре вдачу свого коня. Виняв далековид і вдивився на фільварок, де зобачив рухливе життя нових гостей-Поляків.

На вид цієї Ротенберг лише зуби затиснув. Скрутив поводами, а кінь уже йшов прискореним кроком в иншу сторону фільварку.

Оглянувши добре фільварок із усіх сторін, вертав спішно Ротенберг до своєї сотні.

✱

»Лепти приготувати! Скоростріли готові до стрілу! Ляхи в фільварку! За мною!«

Всім скорострілів рушило вперед на возиках-двоколках. Тихо. Ніхто ні слова, наче би дух усім заперло.

За кільканадцять хвиль тарахотіло всім скорострілів із ріжких сторін на фільварок. Поляки почали поважну оборону. Свист куль, вибухи ручних гранатів і клекіт скорострілів тривав уже пів години. А по сім чути було у фільварку крик, войк. Летіли теж кусинки стін з господарських будинок, курилося вапно на стінах домів, шиби дзвелькаючи падали на землю. Поляки почали втікати. Що пустилися в яку сторону, вертали знов скоро до фільварку й далі продовжували оборону. По короткім часі вдруге пробували втікати в іншу вже сторону, але скоро назад вертали на давнє місце.

Ще бій не скінчився, як вістовий з команди бригади привіз приказ до відступу.

»Зараз! Нехай скінчу!«, була відповідь Ротенберга. Шістьох Ляхів утікло з цілої сотні. Прочі побиті, ранені або в полон забрали сотнею Ротенберга.

По бою сам Ротенберг передав мені бригадний приказ відступати. І ми разом відступали, хоронячи прочі частини нашої бригади.

* * *

Довго затягалася облога Коростеня на Великій Україні. Зібралось в ньому понад 20.000 большевицької піхоти. Панцирники гуляли по вузловій стації, та загинали гарматними й скорострільними кулями нашу піхоту.

По відбиттю Києва втікло багато большевиків до Коростеня, а й ті, що їх У. Г. Армія відірвала в Одесі від большевицької армії, перейшли теж до Коростеня, де задержалися і скріпленими силами відбивалися від нашого П. У. Г. Корпуса. Та цей наш Корпус був доволі слабкий. Він начисляв приблизно 7000 боевої піхоти. На полудневий захід від Коростеня, дець на половині дороги в напрямі до Новгороду Волинського, вели Січові Стрільці Дієвої Армії дрібні бої з большевиками й ніяк не могли підійти під Коростень, як це їм було приказано командою П. У. Г. Корпуса, котрому вони тактично підлягали.

Показалося, що Коростень, це оріх, якого без помічі інших корпусів розкусити не вдасться.

Стягнуто під Коростень останній запас Корпуса — 4. бригаду, що нею командував от. Богуслав Шанкевич.

Та 4. бригаду ще перед боєм розірвано на дві частини. 7. піхотний полк сот. Петра Газдайка разом із полком сот. Черевка з 3. бригади утворено групу от. Шанкевича. Група ця стояла під Ушоміром, на південний захід від Коростеня, й наступала з цього боку на Коростень. 8. полк сот. Метельського з 4. бригади наступав на Коростень від сходу через села Жлобич, Хотинівку здовж залізничного шляху Київ—Коростень.

3. і 7. бригада П. У. Г. Корпуса наступали від полудня. Всі бригади П. У. Г. Корпуса творили групу підполк. Бізанца й були під його безпосередньою командою.

Моя сотня забезпечувала зади наступаючих від сходу і стояла в районі сіл: Шершне—Мелене—Чоповичі. Мала завдання стежити східні ліси й недопустити, щобні зі сходу, з напрямку Києва надходячі большевики вдарили на наш 8. піх. полк.

Курінь сот. Іванова з 8. полка, до котрого приділено переходово кінцу скорострільну сотню чет. Ротенберга, посувався від сходу здовж залізничного шляху на Коростень. Як лише зближився цей курінь під Коростень, сейчас поспався на нього такій град арматних і скорострільних куль, що курінь мусів податися взад. Це повторилося кілька разів, а за кожним разом курінь вертав зі значними втратами. При кінці годі було вже вести курінь до безнадійного наступу.

Тоді сот. Іванів приказав чет. Ротенбергові наступати своєю сотнею на Коростень з того самого напрямку, з якого наступав курінь.

»Наше сотник! Чи туди має дійти моя кінна сотня, куди не міг дійти піхотний курінь?«

»Старайтеся! Приказ!« — відповів сот. Іванів.

»Після приказу!«, сказав чет. Ротенберг.

Миттю гнала вже кінна скорострільна сотня чет. Ротенберга вперед. Скоростріли лише підкакували на двоколках, що котилися скоро по рівній землі. Підїхали під самий Коростень, виминаючи ворожі панцирники.

Під Коростенем розгорівся адський бій. Большевики пустили в гру артилерію і всі свої скоростріли, що стояли на східнім краю містечка. Бій продовжувався. Скоростріли Ротенберга гралі теж безупинно й поволі посувалися. Уже відступати почали большевики з перших східних хат, що їх заняла сотня Ротенберга й чимраз далі наступала в глибину містечка. В лінії скорострілів чет. Ротенберг. Він густо-часто сідає на коня й обїздить позиції своєї сотні.

»Хлопці! Вперед, вперед!«, кричав він, та уважно слідив слабші місця своєї позиції і відповідно до оження справляв вогонь своїх скорострілів, які поволі, але постійно посувалися вперед.

Та по короткім часі надїшло большевикам підкріплення. Ворожий вогонь знов змігся.

»Вперед, хлопці! Впе...« — недокінчив уже Ротенберг, бо в тій самій хвилі ворожа куля вибила йому всі зуби й застрягла біля артерії в шиї, пробивши з одного боку лице. Ротенберг впав на землю. Скоро підняли його хлопці та занесли поза хату.

Його сотня держала одначе дальше позицію. Большевикам надходили з кождою хвилею свіжі підкріплення. Ворожий вогонь інче більше змігся й большевики стали підходити вперед. Панці привитали їх інче сильнішим вогнем, але це вже не помагало, бо большевики крок за кроком наближалися до наших.

Кінна скорострільна сотня забрала своїх рапених на возики. Два скоростріли здержували большевиків, а решта сотні відступала з рапеними.

*

Цього дня, 4. 9. 1919. р. відступав цілий П. У. Г. Корпус зпід Коростеня.

Ротенбергову сотню переняв чет. Боднар, а Ротенберг забандажований їхав на возі при своїм обозі. Доїхав до Житомира, а далі до Камінця на Поділью.

Та там — після слухів — його не оперували, бо не було апарату Рентгена. Оставлена в шні куля, що може й заряджена була, робила своє.

*

До нас дійшла чутка, що Ротенберг помер у Камінці Подільській. Якщо це правда, пехай могила його приїме наш поклін для Нього, що був взірцем патріота й оборонця України. Нехай імя його покрється вічною славою!

*

»Кров за кров
І муки за муки.«

Т. Шевченко.

Петро Будз.

ГУЦУЛИ В БОЯХ ПІД ГОРОДКОМ У МАРТІ 1919. р.

(З дневника учасника.)

»Перший гуцульський пробоевий курінь чет. Гриця Голинського«, який мав уже свою славу з попередніх боїв, стояв при кінці лютого і в перших днях марта 1919. р. місцевою залогою в Самборі. Був це час великого напруження серед нашої Армії. Дня 1. 3. 1919. р. зірвано з Поляками переговори. Гуцульський курінь виживав чогось нового й великого. Знав, що з хвилиною боєвої діяльності на фронті, піде з ворогом у кровавий тапець. Знав, бо їй до тепер не стояв стало на позиціях лише dlatego, щобі легко й скоро піти до бою там, де було загрожене власне положення. Дня 2. 3. 1919. р. доповнено гуцульський курінь одною сотнею з IV./36. коломийського куріня й наказано поготівля. По доповненню, маючи три піхотні сотні по 200 пробоевиків і одну скорострільну сотню з 14 скорострілами, чекав курінь дальших приказів. Другого дня 3. 3. 1919. р. приділено до нього ще сотню кавалерії й одну батарею легких армат. У той спосіб зложено: »Окремий загін чет. Гриця Голинського« їй поставлено його до диспозиції Начальній Команді Української Галицької Армії.

Дня 4. 3. 1919. р. одержав чет. Голинський приказ Н. К. У. Г. А. того змісту: »Чет. Голинський відійде сейчас зі своїм окремим загеном до групи Рудки й зголоситься там у команданта тої групи.«

Вже рано 5. 3. 1919. р. зголосив чет. Голинський командантові групи Рудки прибуття загону до Рудок. Там приказано йому відійти ще того самого дня з цілим загеном до Путьятч — 12 км. на північ від Рудок — а самому явитися на другий день о 1. годині пополудні в кімнатах парохії в Гонанах для подрібного обговорення завдання найближчих днів.

Слідуючого дня 6. 3. 1919. р. пробоевики спочивали по кватирах. Погода була дуже непривітна. Густа, мокра мрака й дрібна сніжниця, що сікла в зимнім воздуху, паче гострими шпильками, не малили нікого на двір. Та Гуцули-молодці не пудилися в хатах. Рано коротка »школа«, — а пізніше гутірка, байки, приказки й жарти. Навіть сопілка грала в деякім гуртку моторніщих легінів, які витинали гопака, що аж хата ходила.

»Курішний батько« — чет. Гриць Голинський, якого всі пробоевики так називали, був під той час у Гонанах на старшинській зібранню, де крім усіх самотійних командантів із фронту, явилися також старшини булави III. Корпуса. Обговорено плян заняття залізничої лінії: Львів—Перемишль. Операції мали зачатися 8. 3. 1919. р. о 5. годині перед полуднем. Вступне завдання, а саме — перервання залізничого шляху коло Мельниці — призначено першому гуцульському пробоевому куріневі. У слід за тим мала розвиватися дальша діяльність у двох напрямках. Бригада У. С. С. мала йти на схід і зайняти Городок, а група курінів, між якими були три коломийські, мала посуватися через Судову Вишню на захід і зайняти Перемишль.

Ранком 7. 3. 1919. р. відійшов чет. Голинський із командантами підділів на фронт, щобі перед виконанням свого завдання докладно розглянутися в поземеллю й оглянути ворожі позиції. Та по дорозі дігнав його кінний післанець і на приказ команди групи Рудки, завернув до телефону.

Було полудне. Чет. Голинський сидів при телефоні. Пробоевики брали обід і скоро втікали до хат. На дворі погода не змінялася. Над землею палягла ще густіща мрака. Воздух пересяк вогкістю.

З команди групи телефоновоно: »Сьогодні рано Поляки використали густу мраку, вдарили більшими си-

лами на наші позиції перед Долинянами й заняли Долиняни. Удар їх був наглий і такий сильний, що V./36. коломийський курінь не міг удержати своїх, найдальше на північ висунених позицій. Навіть кількарязовим противнаступом не вдалося йому відкинути переважаючого ворога. Відбив лише двір у Долинянах і там держитися. Перший курінь У. С. С. обсадив позиції на ліво від двора в Долинянах. Дальший похід Поляків здержаний. Положення одначе грізне, бо Поляки сильно загрозили II./24. коломийському куріневі пор. Володимира Левицького, який хоробро держить свої старі позиції на № 294. Для того приказую: »Окремий загін чет. Голинського відійде сейчас до Годвишні Двір, зробить противнаступ, відібє Долиняни й обсадить утрачені рано власні позиції.«

О 4.³⁰ годині по полудні були вже Гуцули у противнаступі. Ворог у першій хвилі не подавався. Скріпленні свіяжими силами, зірвався був навіть до дальшого походу вперед.

Розгорівся завзятий, кровавий бій. Загриміли гармати, затарахкали скоростріли, заклекотіли кріси. Голос їх злився в одну невольну музику, що морозить кров, гамує думку, та перетворює людей у диких звірів. Здавалося, всі адові сили зішлись на невольний пир і хотять світ завалити. Білі що-раз-то змагався, а перед самим вечером, коли потис мороз і розігнав мраку, дійшов до найвищого напруження. Нараз все стихло, неначе за-вмерло. То надійшла рішача хвиля, в якій рівний і дзвінкий голос боєвої трубки давав Гуцулам знак до приступу.

Як вихор схопилися Гуцули-Соколи, й по короткім: »ура!« злялися з ворогом в одну хвилюючу масу. Потекла ворожа кров, і землю вкрили ворожі труни. Крізь воздух пропісся крик, а Гуцули йшли — летіли далі й далі. Як полонинський вітер, що з корінням дерева вприває, як розбурханий Черемош, що не має перед собою перепон, летіли вони вперед. Вже давно запав вечір. На небозводі мерехтіло море зізд. Світили Гуцулам-Героям у дорогу . .

Перед собою вже не мали Гуцули ворога, як порох змели його з рідної землі. Відбили село Долиняни, перейшли старі власні й ворожі позиції, заняли село Вовчухи, а тим самим перервали ворогові залізничу лінію Львів—Перемишль. Перед ними стеллася отворена дорога, а за ними світив наглядний доказ завзятої розправи й великої побіди, світила слава, гідна Українців-Героїв. На побоевищі лежало сотки ворожих трунів і ранених. Згромаджено 350 полонених ворогів, 22 скорострільів, 6 армат, 2 міномети й багато иншого здобутого, воєнного майна. Крім того Гуцули захопили у ворога полеву лічницю з цілим її урядженням і оптикою.

У Вовчухах заночували. Заплативши свою побіду кільканацятьма вбитими й 76 раненими, розложилися до належного їм відпочинку.

Вечером дня 8. 3. 1919. р., коли курінь відпочав, одержав новий приказ зайняти залізничу стацію Родатичі, де після власних звідомлень мала стояти лише невелика ворожа сторожа. Показалося, що стацію держала дуже сильна сотня добірного ворожого війська, що складалася зі самих краківських і варшавських студентів. Станії боронила на залізничних валах в укріплених окопах. Треба було підготувати наступ.

По докладних розвідах післав чет. Голинський одну сотню на право, яка мала вдарити на укріпленого ворога з півночі, а одну сотню, що мала наступати зі сходу, уставив по обох боках залізничого шляху. Кавалерійська сотня відійшла в полудневу сторону, щобі зайти ворога зі

заду її не допустити йому ніякого скріплення, та не випустити нікого з ворожої залози на стації в Родатичах.

В означенім часі а саме о 2. години перед полуднем рушили обі сотні з означених місць до наступу. Вдарили на стацію, але за першим розмахом не здобули її, бо ворог завзято боронився її за жадну ціну не здавав своїх становищ. Гуцули-пробоевики рушили до приступу. З окликом: «ура!» вийшли вже на вали. Вже кричали: «Янтек, піддайся!» Та ворог, зложений зі самих інтелігентів пробував далі боронитися. Прийшло до рукопашного бою, в яким Гуцули прямо роздавили ворога. Кількох убитих і 32 раних легінів лежало на здобутих валах, але з ворожої залози-еліти, остало здоровими лише 78 людей, що ще в останній хвилі встигли піддатися. Між ними було 4 поручників. Решта лежала трупом, або стогнала в тяжких ранах.

Коли на залізничім двірці в Родатичах ішов бій, виїхав зі Судової Вишні ворожий панцирник на поміч своїм на стації. По дорозі попав у руки кавалерійської

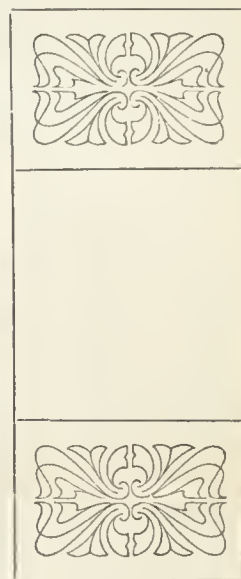
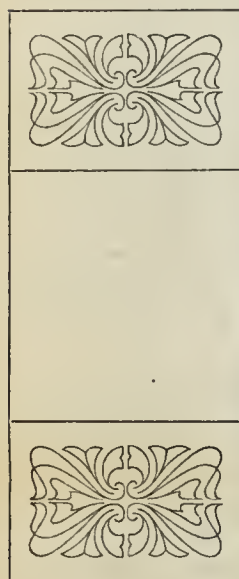
Білинкевича, команданта II. куріня У. С. С. по дальній прикази.

Як Гуцули прибули на призначене нове місце, II. курінь У. С. С. стояв у тяжкім бою о цегельні під Городком. Поляки обсадили їх сильною залогою і скорострілами, та боронили, як кріпости.

Ранком дня 11. 3. 1919. р. розвинувся I. гуцульський пробоевий курінь до бою і разом із II. курінем У. С. С. заняв першу цегельню. Там оконався і держав здобуті позиції, бо всякі спроби заняття другої цегельні не вдалися. На тих становищах задержався аж до вечера дня 16. 3. 1919. р., коли відкликали його, як корпусний запас до Братковець.

Так то Гуцули в боях під Городком боронили за рідну землю і добували слави, яка з воєнних звідомлень розійшлася по цілій Україні, та світить приміром великої дисципліни, хоробрости, відваги і любови до святої, найдорожчої Вітчизни.

*

3. сотня I. гуц. пробоевого куріня чет. Голинського.

сотні, яка розібрала залізничий шлях і чекала. Як ворожий панцирник застряг на розірванім шляху, вона кишулася на нього з ручними гранатами і миттю знищила паровіз, розоружила залозу, та забрала її в полон разом із цілим воєнним матеріалом.

Весело сходило сонце дня 9. 3. 1919. р. на стації в Родатичах. Обняло Гуцулів своїми привітними лучами, та голубило й благословило їх, як рідна мати найвірніщих синів. Весело було їм Гуцулам на новім місці побіди. Всі, що були вільні від служби тішилися, співали і гуляли аркана.

В полудне, ще того самого дня прибув на стацію Родатичі I. курінь У. С. С. і змінив Гуцулів. Змінені Гуцули вернулися до Вовчух, де слідуєчого дня 10. 3. 1919. р. дістали приказ відійти до Братковець і зголоситися у сот.

* * *

..А ви Україну ховайте;
Не дайте матері, не дайте
В руках у ката пронадать
— — — — — досі
Пожар не гасне, люди мруть,
Копають в тюрмах голі, босі.
— — — — — козак
Сам не соромиться копать
В ярмі у Ляха. Горе, горе!
— — — — — Страшний суд
Ляхи в Україну несуть."

Т. Шевченко.

НАД ПРОПАСТЮ.

(Продовження.)

5. листопада 1919.

Відносини наші до Денікіна якісь неясні. Перемирря. Вчора прийшов я з курінем до с. Бішовець. У команді бригади стрінув я давнього команданта нашого куріня. (Пор. Гой, помер на тиф у земській лікарні в Печарі, брацлавського повіту, дня 2. січня 1920. р. й там похоронений. — М. Д.) Він запитав мене, який настрій у

людній, та чи є можливість дальнє воювати. Я розказав йому: в нас почування, наче ми вже погибаємо. Стрільці наші знесилені й перемучені, думають лиш одно, як би найскорше скінчилися їх муки. Поручник Гой розказував мені, що між нами а Денікіном ідуть переговори. У Жмеринці мали відбутися дуже важкі паради, на яких були присутні: Петлюра, Диктатор Петрушевич, та представни-

Чет. Мирон Дольницький.

ли Галицької і Дієвої Армії. На нарадах цих, які мали дуже острій перебіг, з'ясовано докладно стан обох армій. На закінчення мав Петлюра сказати, що розв'яже армію а воювати не лише повстанцями. Який був реальний вислід нарад, не знати. Після того Н. К. У. Г. А. вислала от. Омеляна Лисняка до Денікіна й він привіз услівя, на яких Денікін є готов заключити з нами перемир'я. Між услівями найголовніші є: 1. У. Г. А. задержує свою автономію. 2. Денікін примістить її в полосі між Дністром а Чорним морем. 3. Не буде вживати її до війни з Петлюрою. 4. Дасть скоро повну санітарію підмогу.

Вістка ця завурушила нас усіх. Кожний поясняв її на свій лад. Деякі товариші бачили в ній зраду супроти Петлюри й нашої справи. Та ніхто з нас не знає, що було би краще. А на питання, що робити далі, ми бачимо в перемир'ю наш одинокий ратунок.

Цілий день переходить на службових ділах. Вечером сиджу на квартирі й балакаю зі старою хозяйкою, що пряде вовну й гарною українською мовою розказує про село, та про своє життя, то знов потішаю молоденьку невістку, що теж пряде й коліш крикливого сина, та банує дуже за мужом. На днях забрали його до нашої Армії. Дивлюсь на її сльози, на її біду та й думаю: на що здадуться вам нові доповнення? Чи варта набирати нових рекрутів та гошити їх на добре вже звісні нам муки?

8. надоліста 1919.

На фронті, о скільки це фронтом можна назвати, спокій. Цілий курінь (Босвій стан 82 людей. Дата винята з денних відомостей команди 6-го полка піхоти зі 7. XI. 1919. — М. Д.) заквартирована у селі, тільки на двох дорогах виставляє полеві сторожі. З Денікіном ідуть переговори, а баби вже говорять: «Україну розділять по полям і буде вже мир». У наших вищих командах має йти дуже інтензивна виміна думок, що до відносин до Денікіна. До нас доходять лише суперечні вісти. Між старшинами витворилися два табори. Одні стоять на становищі віддержати до кінця й до останнього боронити наших девіз незалежності України. Якщо ворог сильніший, він нас зломить, але ми згинемо чесно і своєю героїською смертю докажемо, що ми чесно боронили свободи рідного краю. Противна група, група фронтовиків, обстоювала своє становище такими аргументами: ми немає тільки сил, щоби проводити війну на веі сторони. Наша Армія гола, боса, змучена, проріджена пошестями; у нас немає найкращіших воєнних средств. Годі нам марно пропадати на те, щоби остати тільки історичним чинником. Нам треба реально глядіти на події і ратувати, що вдасться. Порозуміння з Денікіном це зі всього злого найменше зло. Це «віс майор», якій ми мусимо піддатися. Впрочім Денікін — це ще не омега тутешнім ділам. Різниці наведених груп затираються на вістку, що й Петлюра після своєї місії до Денікіна. Стоїмо перед важними подіями. Петерпеливо жду на їх розв'язання.

11. надоліста 1919.

Довгі ночі прямо замучують мене. Світла нема, лягати треба зі смерком а вставати аж за дня. Так багато спати не можу. Обертаюся з боку на бік, парікаю на безконечну довготу ночі та думаю про всіляке. Та ще й діла стають на перешкоді. Тільки положився вчора, а тут зачинають телефоністи пробувати лінію: «Гальо Коломня, гальо, чого вас так слабо чути — ану говоріть іще, — ану зумеруйте; ваш зумер грає як муха в горнику», — і тим подібні спеціально телефонічні заклички. Ще їх не розігнав а вже приходить із «отні письмо: «Голошу, що цивільні вкрали перед нів годиною дві скринки муніції». Це ще більше дратує мене. Як сміють цивільні красти від війська?! Га, трудно. Нема кому шльонувати. Поволі успокоююсь і зачинаю засипляти... Нараз: «Гальо Бережани»... знов будить мене, — «перепишіть депешу!»

Я вже знов схвильований. Що нового? Жду з петерпеливістю. Телефоніст читає: «І.б. курінь має вислати старшинську лучбу до Фердинандівки, й розвідати ситуацію 10. бригади (І. У. Г. К.)».

Що це значить? Невже ж дальше війна? І від цієї думки параз мов чорна хмара затяглася над мою головою а тяжкий настрої огорнув мою душу. І як тут воювати далі? На дворі страшна негода, холодно й мокро. Вчасний сніг пускає. Густе, перемішане зі снігом болото. Днем дощ, під ніч мороз, такими грудями покрив землю, що кроку по ній зробити не можна. А відтак безумніші походи, бої засуджені заздалегідь на невдачу й багато інших трудів. А ми, що ще живими осталися, ледво волочимося. Як окружуюча темна ніч, так темною видалася мені наша доля.

Нараз знов заграє зумер. «Гальо, Бережани! Приймайте депешу!» Телефоніст світить останки послідної свічки й пише: «Від сьогодні від 7. години рано починається перемир'я між добровольчою, а нашою Армією, яке автоматично продовжується аж до відкликання. Команда 6. п. п. 10. XI. 1919., оп. ч. 1011./2.»

Як дим дівся кудись тяжкий настрої. Стало чомусь легше й відрадніше. Темна, холодна ніч якось наче менше давила утомлені груди. Так! Не воювати нам більше! Мира за всяку ціну! Відітхнути по трудах, які вже перевщають нашу відержливість. І вже наче рівенькою, гладкою стежкою помчались весело легонькі гадки. Здавалось, що й ясні теплі лучі сонця огрівають цю стежку, і ніби чути десь далеко дзвінкий спів птичок. Хотілося щось веселого розказувати, а навіть сміятися бажалось! Як змучила нас ця війна!

Коло полудня дістаю приказ із команди бригади прибути до неї а відси до Команди Корнуса — до Немірова. Мають відбутися якісь сходини вищих старшин, до яких химерна доля й мене на момент загнала.

Сів на коня й їду. Якось бешена цікавість гошить мене вперед. Аби не спізнитись! Щось важного там буде. Вже смерком приїхав до Немірова й не спізнився. Заходжу до Команди Н. У. Г. К. до кабінету команданта полк. Вольфа. Зголосився й сідаю в кутку, бо виджу, що понав між начальство. В маленькій, чистій, електрично освітленій кімнаті сидить за столом застеленим мапою, почерканою синіми й червоними олівцями, полк. Вольф, а біля нього стоїть от. Льонер; начальник його булави. Півколом сидять команданти трох бригад (от. Кнітель, кмдт. 3. брнг., от. Шанкевич, кмдт. 4. брнг. і підполк. Бізанц, кмдт. 7. брнг. — М. Д.) зі своїми начальниками булав, команданти полків і нас двох курішних.

Сходини скликано тому, що Команда Корнуса одержала від Начальної депешу, яка її дуже збентежила. Депеша була того змісту: «Генерал Тарнавський (тодішній начальний вожд У. Г. А. — М. Д.) заарештований за переступлення даних йому повновастей при веденню переговорів із Денікіном. Арештування відбулося на приказ Петлюри за порозумінням із Д-ром Петрушевичом.»

По прочитанню депеші полк. Вольф пояснив, що Команда Корнуса не знає як пояснити собі цей переворот, тому скликано вищих командантів, щоби почути їх думку в цій справі. По докладній інтерпретації депеші, в якій розбіралось кожне її слово і всі можливі евентуальности, прим.: чому нема згадки про полк. Шаманка, начальника булави Н. К. У. Г. А., що теж мусів бути арештований — яку повновасть мав ген. Тарнавський і чи справді її переступив, які услівя підписаного договору і таке ише, попросив полк. Вольф, щоби кожний з присутних по черзі забирав у цій справі голос. Впрішнено вислати делегацію, зложеною з одного отамана, одного еотника й одного поручника до Н. К. У. Г. А. і до Диктатора за поясненнями цього важного факту. Депутація мала виїхати слідуючого дня. На цій сходині скінчилися.

17. листопада 1919.

Сидимо далі на старім місці. Війна ніби то скінчилась. Курінь заквартирована по хатах. Навезли дров і гріються збіджені Галичани коло чужих огнищ, а думкою певно до своїх повертають.

Нічого певно, що буде далі. Від вищого начальства не приходять ніякі вказівки. Настала мертвотина. Кружляють тільки химерні вісті, що селяни за те, що ми не воюємо з Денікіном, на нас озлоблені, а по околицьких селах-крутяться агітатори повстанчого отамапа Волниця й підбурюють проти нас населення і приготівляють повстання. Мені чомусь байдуже це. Повстання проти нас не боюся і в нього не вірю. Селяни добре розуміють наше положення. Сталося це, що мусіло статися а чого наші політики не вміли предвидіти, бо не мож було лишне Галицькою Армією і Поляків із Галичини прогнати й большевиків із України а тепер ще й Денікіна побити. Ми гонили як пси. Пересувалися з фронту на фронт, як би не знати яка армія. Забували наші проводирі, що розпоряджують лишне горсткою Галичан, що не мають добре заосмотреного тилу, що не мають воєнних средств, та ніякого союзника. І довоювалися ми. Поляки вже в Старо-Константинові й Полоннім, у Бердичеві большевики а Денікін пішов на Жмеринку. Ми осталися без території.

Хоч байдужна мені моя будучність, то все таки жаль, пролитої крові та цих надлюдських терпіннь, які наша Армія за рік свого існування перебула. І мало б це все бути даремним? Ходжу з угла в угол і так успокою розбурхану душу.

Того самого дня вечером.

Ми перехопили таку денешу, що її Корпус надавав бригадам: «16. XI. 1919. р. виїхав пан Диктатор під охороною двох курінів і одної батареї з Камінця Подільського, який 17. XI. 1919. р. заняли Поляки.»

Сумно, аж трагічно.

Мені привиджується, як загрижений, засумований Диктатор опускає місто під охороною своїх земляків.

І куди тепер йому йти, куди удатися, коли ціла Україна занята чужими людьми? Мабуть ні один нарід не пережив у цій великій війні такої трагедії! Війна програна, а вертати нікуди. В дома жде наруга, а то може й кара, що волі захотів добувати відвічний раб...

21. листопада 1919.

Війна з Денікіном закінчена. 18. ц. м. підписано договір на невідоміх нам іще услівях.

Скінчилась велика кампанія Галицької Української Армії, та не так, як цього бажалося. Заатакована посліднім і найлютішим ворогом — пошестю, мусіла залишити якенебудь дальше ділання, і приневолена була замиритись із Денікіном. Кажуть, що маємо прийти у призначений нам район на відпочинок. Відпочивати на це, щоби пізніше знов узятись до війни? Вести останки цього, чого не добила Поляки, большевики й Денікін, чого не змела невблагана пошесть — вести на нову війну? Теперішнє покоління Галицьких Українців дало аж надто доказів, що воно хоче свободи, але не може її власними силами здобути. Воно вже так много надлюдських мук перенесло, що вповні заслуговує вже на цілковитий спочинок і на поворот до рідних, свободних хат.

23. листопада 1919.

Неділя. Кругом тишина, спокій. На дворі тепло. Деколи крізь рідкі хмари пробивається сонце й огріває замерзлу землю. Я вернувся із обіду від полкового, який задержав куріניים після старшинського збору цілого полка. Збір старшин був скликаний на це, щоби проголосити нам услівя договору з Добровольчою Армією. Галицька Армія переходить у розпорядження командуєчого оруженними силами південної Росії. Це найголовніша точка. Інші точки застерігають цілість і автономію

Армії й відношення нашого Уряду до неї. Ми вислухали спокійно, всі мов води в рот набрали.

Вчора прийшли радіо-вісті, що червоші війська відбили Курськ та розбили Колчака й Юденіча. Святкують побіду над Денікіном. Дійсно якась педоля нас переслідує.

26. листопада 1919.

... Рапо їздили всі старшини до полка представлятися новому командантові бригади от. Кучері. Молодий отаман приїхав із Відня, думав найти собі кращу долю у нас. Не знав, що ми самі такі збіджені, збаламучені, що з певністю дивимось в будучність...

30. листопада 1919.

Проїшла педіля. Потепліло так, що земля розмерзлась і з болота вилізти годі. Ясні лучі сонця виманили мене з хати. Пішов у село. Відвідав школу, де лежать хорі 2-ої сотні. Нужденний вид. На соломі попід стіни лежать змарнілі, виснажені недугою наші стрільці. Бліді, витягнені лица, тільки очі блестять лихорадочним блеском. Із розхристаними брудними сорочками, в подертій одежі, прикриті подертими плащами. Не міг я довго дивитися на це горе. Заглянув до передсішка, де лежали на соломі два трупи прикриті лахміттям. Не стало відваги підняти заслону й поглянути в мертві лица. Відвідав іще свого чуру, що вже віддявся, і поручи Печарського, якого горячка також від довного часу прикувала до ліжка.

Показався синій лазур неба, стало веселіще і відрадніще.

1. грудня 1919.

... Поїхав до команди полка на старшинські збори. Що за ногань на дворі. Мрака, болото коневі по коліна. Прикра погода й тяжкий настрій душі злилися в одну гармонію.

На зборах прочитали нам довірочні вказівки Н. К. У. Г. А., як провадити в теперішнім часі пропаганду, щоби населення не думало про нас, як про зрадників української ідеї. З цих вказівок виходить ясно, що ми й далі обстоюємо ідею загальної української державности. Вказівки забороняють між іншими чимнебудь обиджати Петлюру й Директорію.

Приїхав на квартиру. Нове горе. Мужик, що мав відслати дошки на домовину для помершого стрільця, не зробив цього. Ждав аж заплачу. Я закликав його до себе. Стоїть при своїм, а гроший на домовину нема. Я розлютився, став кричати, але й це не помогло, і поки не заплатив йому 2000 гривень, з місця не рушився. Відтак стала мене боліти голова, ні на похорон наших двох стрільців не ходив, ні не читав, тільки нудив світом.

2. грудня 1919.

Дні стають мені певноносимими. Цілий день із хати не рухаюсь.

7. грудня 1919.

Я хорий. Болить голова. Деколи, головою під вечер, ноги так слабнуть, що ходити не можу. Мущу лежати. На дворі мрака, болото, погань.

*

Цєю запискою, в якій вже слідно змінений почерк письма, кіпчитьяся дневник. Під ним чиясь рука дописала: «Дня 3. січня 1920. р. помер у земській лічниці в Печарі (брацлавського повіту).

(Далі буде.)

* * *

»Посіяли Гаїдамаки
В Україні жито,
Та не вони його жалі
Що мусім робити?»

Т. Шевченко.

совганку. Ветун, як зачувати, будуть мати лише ті, що вміють совгачися на запитках, бо за золі, які тепер таборити дістають, секція не ручить.

Табір „Б.“ дістав додатково 5000 кг. вугля.

Чел. стац. сан. шеф полк.-лікар Др. Бельшан відвідав у товаристві цивільного лікаря табір, бо в нім лежало вже понад 200 хорих.

Команда пригадує приказ пошення „виказок“.

25. I. В. К. Д. приїхала з Відня 120 гарнітурів одностроїв. Чехи наложили на них 40.000 Кч цла. В тій справі ведуться переговори.

Сот. Малецький відїхав через Прагу до Львова.

З огляду на великі морози придїлила чел. команда таборові „Б.“ 30 q, а таборові „Д.“ 20 q. вугля.

26. I. На звідомлення ВВД. З. УНР. у Празі заборонено членам табора користуватися інтервенцією празького: „Горожанського Комітету“ в якій будь справі з огляду, що наших всіх горожан заступає перед чел. властями виключно лише до цього компетентне представництво З. У. П. П. у Празі.

1. II. Інтендантура З ВВ. ч. 205189 ортоп. дозволила виготовити протези для немічників: Кирила Беззубця, Федя Коснявого і Степана Бокалі.

З лічниці повернув сот. Курчанко.

Робітничий відділ у Нітрі прислав 56 Кч для таборових дітей. Дар передано „Самопоміч“ до розділу. Діточки кажуть жертводавцям: „Дякую!“

2. II. Пна. Рачишєвка відїхала до Жовкви.

3. II. Відбувся ієнит Німців з української мови зі слїдуючим вислїдом:

пор. Ваїє (Галичанин) . . .	знаменито
хор. Шенгавт „ . . .	„
сот. Геніт	добре
„ Рїдель	„
„ Верніш	„
чет. Шольц	„
„ Біш	„
сот. інж. Дурема	достаточно.

Ієнитова Комісія для гімназійно-реальної матури в Позєфові.

27. I. Після розп. М. Н. О. ч. 56.029/ср. буде від тепер видавати поевїдки на одержання харчевого звїшкого лише чел. гарнізоповий лікар.

З табору „Д.“ приходила до команди табора денутация камедулів“ зі слїдуючими просьбами: а) обсадити „камедулою“ бодай одно місце при команді табора, б) змінити „камедулами“ командитів робітничих відділів. Команда обїцала по можности виповнити просьби.

28. I. Відїхав до чел. лічниці в Кор. Градці немічник стр. Василь Грушак з ціллю репатрїяції.

Вечером відбулися надзвичайні Загальні Збори співацької Секції у справі доповнення Видїлу, та обговорення уладження шевченківського концерту. Головою вибрано пор. Довбенка, а дїрїгентом міра. Ляпа.

29. I. Мороз змяк, а таборити віджили.

30. I. Відбулося чергове засїдання Видїлу К. П. К. Підполк. ген. булавн Мазель зложив ієнит з української мови з добрим успіхом.

Число таборитів збільшилося повонародженням сином у віетуна Вовчука.

„Самопоміч“ розділювала грошеву підмогу 50-сотиківцям. Старшинам по 15 Кч, стрільцям по 10 Кч. Театральна Секція почала проби до вистави: „Ой не ходи Грицю та на вечерниці“.

В театральнім бараці почався куре танців для стрїлецтва.

31. I. Відбулася перша проба на шевченківський концерт. Підполк. ген. булавн Мазеля звільнено з табора.

Чел. стац. команда в Пімецькім Яблонїї умістила в своїм приказі похвалу для чет. Стаєншина, який був до неї придїлений, як звязковий і ліквідуючий старшина.

На репрезентаційнім балі чел. старшин було 7 Українців-гостій.

4. II. Приїхав із Праги в службових справах сот. Федик. Відбулося чергове засїдання Видїлу К. П. К.

На Загальних Зборах учителів вибрано такий Видїл: мір. Котович, голова; хор. Гула містоголова; одпор. Пенцак пшнар; пор. Смолинський, екарбник; чет. Черномаз, бібліотекар; сот. Чарнецький і пор. Лєній, видїлові.

Вечером потис знов сильний мороз (— 16° С.).

5. II. Відїхав до Берна на студії дотеперїшний Редактор „Укр. Скитальця“ сот. Осип Демчук. Відїхав незамїтно й тихо так, як тихо працював цілий час у таборі. Видїл К. П. К. бажає Пошу здоровля й щастя на новім місці, та щиро дякує за ведення Редакції „Укр. Скитальця“.

6. II. Почалася наука для не- і малограмотних.

Робітничий відділ пор. Устїяновича в Берні прислав для дітей у таборі 114 Кч. Вї діти-Скитальці кричать в одні голос: „Слава жертводавцям!“

Чеський голяр звишує свій „інтерес“ у таборі а його місце заняв укр. підетаринина.

У бул. ст. дес. Лазурка вмерла шіврїчна дитина, що з про-студи в бараці дістала запалення легких.

7. II. Цїле чеське населення Позєфова заговорило про смерть дитини від морозу в лихих бараках. Воно не дуже відбігло від правди, бо в останніх часах панують сильні морози й бараків, що їх збудовано ще 1914. р. з дощок, не можна ogrїти, тим більше, що й вугля видається мало.

До робітничого відділу в Братиславї відїхав бул. ст. дес. Лев Зєнон із 9 стрїльцями.

- В Мільовіцах похоронив пол. духовник стр. Степана Музику, родом із Гошан пов. Рудки. Вічна Поми пам'ять!
8. II. Стрілецьким баракаам видано до 10 с. м. збільшену кількість вугля, але під умовою, що воно мусть вистарчити аж до 15 с. м. наколи б не прийшов свіжий транспорт вугля.
9. II. Мороз кришпає (—17° С.). В „Národných Listach“ появилася донісь п. з.: „Ve jménu lidskosti“, де чеський дописуватель яркими словами представив гірку долю Українців у зимних бараках, та віднісся до компетентних чинників зі зазивом, щоби вони бодай огріли й так нужденні мешканці в бараках і не допускали до того, щоби там замерзали діти. З Відня приїхала пна. Левицька, дочка посла Л. Левицького, складала іспит зрілості.
10. II. Для доповнення робітничого відділу в Кор. Градці виїхало 10 стрільців а до Берна бул. ст. дес. Черлінка з 4 стрільцями. Приїхав Др. Агенор Артимович, як делегат укр. Правительства З. УНР. на матуру гімназійно-реального курсу.
11. II. З. V. V. уділило таборитам 3 нові студійні відпустки.
12. II. Театральна Секція виставила драму Яновської: „Повернувся зі Сібіру“. Чистого доходу, який призначено на: „Рідну Школу“, було 384 Кч.
13. II. На дворі потепліло. На приказ чел. команди ч. 35. отворено (на папері) в таборі „Д“ прийот для хорих, куди мають відходити всі легче хорі цілого табору. На доповнення робітничого відділу в Братиславі виїхав дес. Андрій Калинович із 4 стрільцями. З Праги приїхав радник Др. Вінклер, як делегат чел. Міністерства просвіти на матуральні устні іспити гімназійно-реального курсу. Началися іспити. На день сьогоднішній призначено 4 реалістів, яких іспитова Комісія признала зрілими як слідує:
- Методій Королівський . . . одноголосно.
 - Інокій Рябовий одноголосно.
 - Володимир Гончарів . . . більшою голосів.
 - Петро Красоніс більшою голосів.
14. II. Командант дивізії в Корол. Градці приїздив оглядати наш табор, який від сьогодні не буде вже підлягати прямо З. V. V. у Празі, але команді дивізії в Корол. Градці. Підчас побуту чеського дивізіонера в таборі, був у нас великий рух. Фіри одна за другою возили нам вугля, а всі таборити дивилися й думали: „От, коби така візита частіше“. До матурального іспиту сідало 8 реалістів а іспит зложили зі слідующим виелідом:
- Ігор Сокира-Яхонтів . . . з відзначенням.
 - Олекса Мудрак одноголосно.
 - Кость Бутович більшою голосів.
 - Микола Левітський більшою голосів.
 - Дмитро МIRONЮК більшою голосів.
 - Іван Островершенко більшою голосів.
 - Іван Рудкевич більшою голосів.
 - Іван Рябовіл більшою голосів.
15. II. Сьогодні виїшов „Укр. Скиталець“ ч. 11. До матурального іспиту сідало 3 реалістів і 4 гімназістів. Іспит відбувся з таким виелідом:
- а) Реалісти:
 - Оеш Печенюк більшою голосів.
 - Юрко Цюрак більшою голосів.
 - Іван Чорний більшою голосів.
 - б) Гімназісти:
 - Петро Возняк одноголосно.
 - Петро Водославський . . . одноголосно.
 - Василь Горбай більшою голосів.
 - Марія Левицька більшою голосів.
16. II. На радість і потіху таборитам, головни дітям, що люблять саночки, впає сніг.

- Чел. команда назначає від сьогодні при обох вартівнях таборів „Б“ і „Д“ командантами чеських підстаршин. До матурального іспиту назначено сьогодні 9 гімназістів а іспит винав слідууючо:
- Дмитро Добротвір одноголосно.
 - Федір Залуцький одноголосно.
 - Ілько Зільник одноголосно.
 - Володимир Лехіцький . . . одноголосно.
 - Олекса Назаревич одноголосно.
 - Жигмонт Кранц більшою голосів.
- Двох перепало на пів року, а один на необмежений час.
17. II. При команді табору назначено персонального референта пор. Ярослава Паєтернака. На курей віділової школи почато науку чеської мови. До матурального іспиту сідало 11 гімназістів а іспит винав слідууючо:
- Олекса Ольшевський . . . одноголосно.
 - Маріян Секунда одноголосно.
 - Іван Солодуха одноголосно.
 - Степан Сулятицький . . . одноголосно.
 - Петро Петрівський більшою голосів.
 - Силвестер Пігуляк більшою голосів.
 - Микола Прокопів більшою голосів.
 - Андрій Романчук більшою голосів.
 - Михайло Соєяк більшою голосів.
 - Василь Темник більшою голосів.
 - Іван Федорович більшою голосів.
18. II. З. V. V. уділило таборитам 3 нові студійні відпустки. До матурального іспиту назначено 3 гімназістів а іспит відбувся з таким виелідом:
- Володимир Фрондзей . . . одноголосно.
 - Зенон Яворський одноголосно.
 - Степан Яремко більшою голосів.
- Сьогодні покінчено матуральні устні іспити на гімназійно-реальнім курсі зі слідующим-загалним виелідом:
	гімн.	реал.
Записаних на курей було	34	25
Недопущено до іспиту зрілості	7	10
Іспит зрілості зложило:		
а) з відзначенням	—	1
б) одноголосно	13	3
в) більшою голосів	11	11
При іспиті перепало:		
а) на пів року	2	—
б) на необмежений час	1	—
	Разом 34 гімн.	25 реал.
20. II. Учительська секція зарядила винав до діточої школи. Пор. Щирба виїхав на робітничу партію в Корол. Градці. З Праги з робітничого відділу приїхало 6 стрільців, а 3 стрільців відїхало до робітничого відділу в Хомутові.
21. II. Відбулося отворення 4^ї кляєвої діточої школи, та „діточого садку“. Обі школі веде вчителька Марія Войтовичівна.
23. II. В. К. Д. дало п'ятюм стрільцям дозвіл на заключення подружжа.
24. II. Відїхав ген. Краве на 2-місячну відпустку до Відня.
25. II. В. К. Д. поручило полк. Стефанову вести нашпортову експедицію в Ужгороді, яку рівночасно підчинило посольству З. У. Н. Р. у Празі.
26. II. Гарний, весняний день. Наші спортовці вниростовують ноги й грають на площі між бараками м'яча.
27. II. Розпорядом В. К. Д. ч. 3687/Ве. підчинено управи всіх ту-тешніх курей Урядові З. У. Н. Р. через команду табору й В. К. Д.
28. II. Відїхали до Праги для розсліження грудної недуги пор. Столяр, хор. Борнеовський і хор. Григорчук.

„Тяжко жить в оковах!
 . . . Боже, поможи нам
 Встать на ката znovu!“

Т. Шевченко.

Пор. Гр. Голишський.

УКРАЇНСЬКІ ПОВСТАНЦІ.

(Кінець.)

Це неправда, що повстанці граблять селян. В часі мого перебування в Київщині в 11. 10. 1920. р. по 30. 6. 1921. р. не лучився ні разу якийсьбудь ексцес із боку повстанців супроти українського або жидівського населення. (Коли на Україні лучались ексцеси при «пальотах»-нападах повстанців на міста, містечка й села, де находилися російські війська — білі або червоні, все одно, — то треба це приписати виключно місцевим грабіжникам, що їх витворив довготривалий хаос і війна. Вони то використовують ніюді принагідний «пальот» для особистої користи й рабують жидівські крамниці або навіть українські кооперативи. Повстанцям у вищу цього класу не можна, бо годі від них вимагати, щоби вони в часі бою наглядали за ладом у місті. А грабежі докопуються в часі бою, або безпосередньо по нім. По скінченні бою повстанці карають за вибірки кожного виновника, якого тільки зловлять. — Ред.)

Одинокими ворогами повстанців є тепер Москалі-комуністи, що безпощадно нищать Україну, і з ними то повстанці ведуть боротьбу на смерть і життя.

Яким способом боряться повстанці з московськими окупантами, хай послужить ось який примір:

10. 6. 1921. р. переїздив залізницею в напрямі Бірзулі більшовицький транспорт піхоти, зложений з 400 багнетів із 60. дивізії. Коло містечка Кодима виїшов із ліса відділ повстанців отамана Забалотного, розібрав залізничний шлях, задержав поїзд і розоружив усіх червоноармейців. Командантів, комісарів і політичних робітників-комуністів повстанці тяжко вкарали, червоноармейців-рядовиків легше. Опісля відіслали всіх до Ванярки, де я їх сам бачив.

Другий примір: у марті 1921. р. наскочив повстанчий відділ отамана Лиха (Лихо — це після чуток православний священник. — Ред.) на стацію Зятківці та захопив там у полон 26 червоноармейців із відділу Байлова, що вславився на цілу околицю своєю жорстокістю. Повстанці розвідавши, хто ці червоноармейці, та звідки вони родом, переконалися, що це Москалі з центра Росії. Розоружили їх і тяжко вкарали. Опісля відіслали їх, як «развіоротку» до революційного комітету в Гайсині з псьмом: «Від отамана Лиха! Ось вам развіоротка виповнена! Коли хочете знати, що то за отаман Лихо, то це той сам, що робить по Україні тихо.»

Як воюють українські повстанці? (Оповідання начоного свідка пор. Д.) Діється це 4. III. 1921. р. Більшовицькі в Умані непокояться, бо рознеслася вістка, що повстанчий відділ отамана Лиха має наступати з напрямку Христинівки на Умань. Червоноармейці збирають скоро загін, у склад якого входять дві піші сотні «повторних курсів червоних командирів при 45 дивізії», 2 четі кінноти та 2 гармати. Командантом загопу назначують Дідика. Загін числить загалом 700 багнетів, 400 шабель і 2 гармати. Завагопуються в Умані та відїздять під охороною панцирного поїзду в напрямі Христинівки, звідки мають наступати на село Северинівку, де розташувались українські повстанці. Приїздять на стацію Снтайвку й заночовують на ній. Перед їхнім приїздом були тут повстанці, зняли на стації телефонічний апарат і подалися в село Северинівку, де організуються цілу ніч. Раннім ранком переходить більшовицький загін у наступ на Северинівку, але не застає там майже нікого з мушці, лише стариків із бабами й дітьми. Молодші всіли на коні й поїхали з повстанцями в ліс.

Більшовицький загін розстрілює в селі кількох старих дідів, а приблизно 30 забирає в заложники. Із села виїздить 25 більшовицьких-кіннотчиків у напрямі ліса, де сидять повстанці. З них ледво 6 вертає назад. Прочі

полонені повстанцями. — Дідик закатировується у пона. До хати не йде, бо непевний, чи червоноармейці не покинуть його, як би несподівано наскочили повстанці. Накупі дров перед хатою розміщує телефонічний апарат і сам коло нього сідає. По обіді закурює папіроску та проходить по подвір'ю. Міжтим підходить до нього двох співробітників уманської чрезвычайки, що приїхали перебрати заложників. Просять Дідика дозволити прикурити. Прикурюють, виходять за браму та йдуть на свою квартиру.

Нехайно з бічної вулиці з'являється двох їздців, підїздять до обох чекістів (чекіст або чрезвычайник — це пазва членів надзвичайної більшовицької комісії, що має «боротися з контрреволюціонерами». — Ред.) та з окликом: «Це за кривди й кров наших братів!» — зарубують обох чекістів. Опісля піднімають шаблюки в гору, звертаються до остовнілого Дідика і з окликом: «Слава!» зникають у бічній вулиці. (Дідик це Галичанин і тому повстанці його не зарубали. — Ред.)

Як згинув отаман Чумак, командант відділу повстанців? Він слав у власній хаті в селі Нерубайці (оксанівської волості, уманського повіту). В хаті була теж його жінка та його помічник Кравченко. Більшовицькі заскочили їх нічю. Кравченкові вдалося сеїчас утіти з хати, а Чумак не вспів.

По короткім часі більшовицькі облягли хату. Відділ, зложений із 65 шабель з одним скорострілом, окружив хату з усіх сторін та став її обстрілювати. Густо діравили кулі хату. Ні стояти, ні сидіти в ній не було можна. Чумак і його жінка лежали в хаті на долівці. Як лише більшовицькі переривали вогонь та наближались під хату, отаман Чумак відстрілювався з кріса. Стріляв цільно, найбільше крізь вікна. Убив чотирох більшовицьких та шістьох їхніх коней. Нарешті бракло набоїв і більшовицькам і Чумакові. Більшовицькі взялися на спосіб. Заїшли зі заду під хату й підпалили її запаленим околотом. Заки бухнула полумінь, чорний дим розстелився довкруги хати й закрив усьо: обляганих, облягаючих і хату.

Жінка Чумака начала дуситися димом. Заки Чумак це спостеріг, вона вже не жила.

Закритий димом висунувся Чумак із хати та сховався в льох, тут же біля хати. Не міг далі йти, бо кругом більшовицькі стояли.

Полумінь скоро обхопила хату, полетіли в гору іскри, заналася стеля з дахом. Лишилися лише обгорілі стіни.

На понелиці перекидали більшовицькі обгорілі останки, але найшли лише спаленого трупа Чумакової жінки. Здивувались. Миттю внало якомусь більшовицькові на думку — заглянути в льох. Тільки ступив він на поріг, зараз же покотився сходами в льох.

Більшовицькі взялися на попередній спосіб. Запалили сколіт і кинули його в льох.

Не можна було вже дихати в льоху. Диму повно. Їв очі, дусив грудь... Дусив, що вже видержати годі. Чумак виїшов з льоху та крикнув: «Товариші! Я вже здаюся, бо мені не стало набоїв!»

Більшовицькі приступили брати його, але він застрілювався в тій хвилі з нагана. (Наган — це російський револьвер системи «Наган». — Ред.)

Смерть отамана Гризла.

Отаман Гризло, родом зі Звенигородщини, був членом Української Центральної Ради. Він один із тих, що ставши на пості, остав вірним своєму високому завданню до смерті.

По розв'язанню Української Центральної Ради Німцями він разом із Дутчаком піднімав на Звенигородщині повстання проти Німців. За часів Директорії Гризло

одні із перших відбив із повстанцями Звенигородку. Тольпе її інші містечка від большевиків. Через цілий час московської інвазії боровся він як партизан проти московських комуністів і з їх руки згинув 9 квітня 1921. р.

В селі Каменече захопили большевики його сплячого з дев'ятьма повстанцями.

Як Гризло і його повстанці почули стрілянину, зараз же вхопили за зброю та вибігли на двір. Хотіли допасти своїх коней, що стояли в стайнях на краю села, щоби тимчасовіше втіти до близького ліса, який ріс дві верстви за селом.

На дворі поза хатами була розставлена большевицька сотня, що обстрілювала вибігаючих із хати повстанців.

Завдяки притомності духа підполковника Дерещука, що був разом із Гризлом, удалося повстанцям ціло вийти з хати. На дворі повстанці розбіглися. Отаман Гризло побіг до свого коня, хоч йому радили втікати пішки а коні оставити. Вивів Гризло свого коня на двір але зараз почув ворожу кулю в своїх плечах саме в цій хвили, коли встромив ліву ногу в стремено.

Тяжко ранений впав на землю й кричав: «Друзя! Добийте мене, нехай не попадаю живий у руки комуністів!»

Зачув це його помічник і прискочив сеїчас до Гризла, щоби взяти його на коня, але Гризло був уже мертвий. Повстанці мусіли оставити неживого отамана на місці. Самі поїхали в ліс.

Большевики взяли трупа на віз та повезли до містечка Звенигородки, щоби там почванитися перед населенням, що «самого главного бандіта убілі». У Звенигородці зложили трупа в трупарні й сказали звенигородському революційному комітетові, щоби цей зробив із трупом, що хоче.

Блискавкою рознеслася по Звенигородщині вістка про смерть улюбленого борця за селянські справи. Селяни почали гуртами сходитися до Звенигородки, щоби ще раз глянути хоч на мертвого отамана. Обсипали трупа вінцями так, що ледви лице його можна було бачити.

Ревком мав тоді засідання й радив, що робити з трупом. Трох Жидів радило тіло спалити а попіл розсипати по всіх усюдах, щоби не було могили Гризла й щоби люди не мали де сходитися, бо інакше може колись лучитися нещастя. Прочі три члени ревкому а саме українські селяни запротестували проти цього. Заявили, що до такого варварства не допустять, а навіть загрозили, що в случаю обстоювання такого дикого бажання, вони проголосять це товпі, яка громадилася на цвинтарі біля трупарні.

Стало на цім, що Гризла поховано на цвинтарі при участі великого здвигу народу. Могилу його зашиано цвітами та заложено вінцями.

Так хоронила Звенигородщина цього, кого большевики називали бандитом. Кожний прохожий, що приглядався похоронам, відніс вражіння, що це за козацьких часів хоронить Січ свого улюбленого отамана.

✱

»Брешеш людоморе!
За святу правду, волю
Розбійник не стане,
Не розкує закований
У вані кайдани
Народ темний . . .«

Т. Шевченко.

З ЖИТТЯ ПОЗА ТАБОРОМ.

Мости. Укр. робітнича сотня в Мостах, що числить тепер 106 стрільців, прибула сюди двома відділами. Перший перед двома роками, а другий перед роком. Працює над ліквідацією бунного табору полонених. Праця легка. Стрілецьтво вдоволене. Взагалі духовий стан тутешнього стрілецьтва вповні добрий. Це самі свідомі борці за українську державність. До культурно-просвітної праці горять дуже радо. У них при сотні є аматорський і співацький гурток, курс малограмотних, стрілецький захист і крамниця.

Оба гуртки: аматорський і співацький розвинули останніми часами велику діяльність. За час від 1. 11. 1921. р. дали три концерти, одну академію, й виставу: «Пан Штукаревич». У підготованню мають комедію: «Мартин Боруля» й Кропивницького: «Невольник»-а.

До стрілецького Захисту сходяться стрільці на читання часописів і книжок, а два рази в тиждень роблять обовязкові сходи, на яких спільно читають, або гуртують. Книжок і часописів мають досить. Крім вижичуваних, предлачують до стрілецького Захисту слідуєчі часописи: «Укр. Прапор», «Укр. Слово», «Укр. Голос», «Соборна Україна», «Громадський Вісник» і «Вперед».

Крамниця розвивається добре. До дня 1. 3. с. р. виказала чистого майна 7202'84 Кч.

На укр. пародії ціли теж не забуває наше стрілецьтво. В останніх чотирох місяцях зложило:

на «Рідну школу»	810 Кч.
на «Коляду» для 50-сотивівців	500 „
на Пам'ятник у Нім. Яблоннім	300 „
Для хорих стрільців своєї сотні	150 „
Разом	1760 Кч.

Всі стрільці є членами К. П. К. в Йозефові і платять точно місячні вкладки.

Місцеве, чеське населення відноситься до нас і до наших національних змагань прихильно. На наші концерти й вистави приходять дуже радо й численно, та обзнакомлюються з нашими справами.

Ліберець. В укр. робітничім відділі в Ліберці йде досить жива культурно-просвітна праця. При відділі існує читальня, що числить 118 членів. До Відділу її належать: бул. Осип Курчаба, голова; дес. Гайха, місто-голова; дес. Захарчук, бібліотекар; однр. Чайківський, писар; віст. Кричківський і стр. Бурий, заступники виділових, а стр. Свищ і Боянівський члени контрольної комісії. Читальня має власну бібліотеку з 87 томами книжок різного змісту, та часописи, як: «Укр. Прапор», «Укр. Слово» й п. Стрілецьтво радо сходиться до читальні, в якій три рази в тиждень відбуваються відчитти з рідної історії, географії й літератури.

Для 10 неграмотних заложено при читальні курс читання й писання, що його веде однр. Чайківський.

Відділ має також свою власну крамницю, якої чистий дохід призначено на поправу харчів для стрільцтва, та на закупи книжок і часописів до читальні.

День 1. листопада 1921. р., як третю річницю української Державности відсвяткував відділ величаво. Хор. Спілики відчитав відозву Правительства ЗУНР, і виголосив промову. Пополудні того дня відвідали стрільці клад-

бище в Руперсдорфі к. Ліберця, де на гробах 17 стрільців і 1 старшини, зложили вінці й відспівали: «Вічная пам'ять» і «Ще не вмерла».

Різдвяні свята с. р. відбув відділ теж величаво. Засівши на Свят-вечір у гарно прибранім бараци до спільної вечері, весело гуторили й колядували, та балади собі спільно крапці долі.

»І спочинуть невольничі
Утомлені руки,
І коліна одпочинуть

Кайданами куті.
Радуйтеся, вбогодухі
Не лякайтеся дива!»

Т. Шевченко.

Дмитро В.

ТАБОРОВЕ ЖИТТЯ В ТИПАХ.

В царстві Редактора.

Ви були вже в нашій школі, помолитися в таборівій церкві, похарчували в крамниці, а тепер поведу Вас у редакцію. Бачите барак число вісімнадцяте? Отам якраз звив собі гізdochко редактор. Там виховується наш «Український Скиталець». Походження його мітичне, божеське. Так, як Венера набрала душі й тіла з морської шуми, як богиня Мінерва вискочила з лоба Юпітера, а наша ченурна й цікава прамати Ева набрала життя з ребра Адама, так «Скиталець» вродився зі шуму ліберецького табору й вискочив із лоба редактора памятного дня 1. листопада 1920. р. Та нім настав цей божий день, не одну нічку не спав редактор ані його подруга редакція. Немало зужилося олівців і наперу. Немало боліли крижі й руки редакторських учнів. Немало чорнила й тушу проляли вони. А кілька набігався редактор коло них, кілька наговорився. Гаї, гаї!

Посідають бувало учні коло столів і пишуть а пишуть аж ніч збудиться і втікає від їх. А редактор все тупцює біля них і приказує: «А ще це товариш! А протиночок отут! А тут крапочки не дали! А може напіроску?»

Отак усе. Все легонько, мягонько з усмішкою, так їх прикує до роботи, аж доки не скінчуть. А раненько гаїда в школу, й редактор і його учні. Винятків і протекції дасть Біг у нього. Він уже так їх виховує по словам Котляревського:

»Де общее добро в унадку,
Забудь отця, забудь і матку —
Лети повнішність ісправлять.«

(V., 97.)

В полудне зібрав редактор кісточки «Скитальця» й шумо в друкарню по цілющу воду. І знів сталося чудо. За кілька днів повідомила його друкарня, що з одного «Скитальця» вродилося аж 300 молодців. Зрадів редактор, схонив візок за дшпель, та в город.

— Дрр... ддрр... ддррррр...! — загуркотіли колісця по битім шляху й дали знати буйному вітрові.

— Вродився «Скиталець... ць... ць... ць... ць!» — зашумів вітер.

Загудів табор. Зароїлося кругом. А вітер знай шумить і шумить: «Скиталець... ць... ць... ць... ць!»

Редактор ніби й не чує, як вітер добірається до його русявих вусів та шарпає його за поли австрійського кожуха, а слідить глибокими очима далеку дорогу, що ділить його від друкарні. Не чує він і холоду, бо він іще й як убраний. Вправді пальці вилазять із черевиків, та й коліно

соромливо на світ вишлядає, за те на нім тепла блюза, навіть довша від кожуха. Він чує тільки безконечне: «ць... ць... ць...» і «дрр... ддрр... ддрррр...»

Тимчасом на землю злізла ніч. Гамір затих. На небо виспналися ясні зорі. Цікаві заглядали вони через малесенькі шибки в редакцію. Та нічого не побачили, бо вона дрімала. Аж ось де не взявся знов вітерець.

— «Скиталець... ць... ць... ць...!» — зашумів він, а там гучне: «дрр... ддрр... ддрррр...!» — перервало нічну тишину.

Збудилася редакція. Бухнуло світло. Заметушилися зірки, заморгали. Скиталець приїхав. А рано ще ясне сонце не вставало, як уже вганявся по таборі кольпортер і кричав:

»Купуйте „Скитальця“, люди,
бо зараз не буде!»

Збудився табор. Розплющив очі. Зароїлося по курінях. Як мухи до меду липли таборити до «Скитальця». А кольпортер знай гукає:

»Один беріть,
другий крадіть!
Гаї, гаї, най іде!»

Тимчасом редактор думав про будучність свого сина «Скитальця». Думав, думав і видумав. Треба його краце одіти, рішив він. Загадав, зробив. «Скиталець» одягнувся в кращу одежу, чи то виїшов уже не писаний пером, а битий на машині. Таким же приїхав він у Йозефів. Та тут склалося нещастя. Не мав біденький де голови приклонити. Не роздумуючи довго, закотив редактор рукави і збудував цю клітку, чи то редакцію; вибив у стіні діру, щоб ясне сонічко мало спромогу заглянути шоді сюди, прикрасив стіни полицями, полічками власного виробу, та завісив редакційну торбу. І стало гарно й мирно в цім храмі. По полицях і полічках спочивали часописи, книжки, хліб, мило, неро, ручка, половина тарілки, тююн, вилки, мазь до чобіт і до машинової ленти, їдушка, хусточки, туні, шітки, шіточки, гузники, нитки, шнурки й шнурочки, папері й папірчики, а найбільше порох і ще дещо. В редакційній пологняній торбі — чи то по військовому — в хлібнику містилася уся мудрість, себто найновіші твори таборових «писаків». І тому мабуть висіла вона якраз над головою редактора під найголовнішою полічкою. Під самим вікном умістив він довгий стіл, біля нього лавку, також власного виробу, а в куточку вішк. Чи власного виробу, присягнути не можу. Праворуч під стіною заквартирувався сам на залізнім ліжку, а стіну прикрасив видівками, світлинами й малюнком, духовим твором «пкільної душі».

У свою святиню прийняв він і адміністратора, та призначив йому цілий простір під лівобічною стіною на приватне мешкання. Зате на урядовання вимірив йому третину стола, лавки і взагалі цілого простору. З того виійшло немало клопоту.

Прійдеш бувало до них, а адміністратор питає:

— Ви в адміністрацію? Ні? То прошу ступити крок на право! —

Положиш шапку на стіл, а тут знов адміністратор: «Вибачте, як ви в редакції, то кладіть свої речі на редакційнім боці!»

Змішаєшся й сядеш мимоволі на редакторським ліжку, а він: «Товариш! Це приватне мешкання! Як ви урядово, то сідайте — будь ласка — на редакторську лавку.»

Стоїш — бувало — як зачарований. Та бо й стояти нема де. Два кроки вільного простору й кінець редакції й адміністрації. Піднімаєш то одну ногу, то другу й говориш, коли нараз чуєш дивний голос: «Апдрук-х-х — у-у-у — ву-у-у! ву-у-у — у — крр — крр — —!» Здурієш прямо. — Що це — думаєш. Коли глянь під ліжко редактора, аж там — диво. Дві парі очей і два голубячі дзьоби виглядають із клітки.

Та це ще не кінець дивам. Цього цвіту, як кажуть, по всьому світу, а в редактора аж чотири пари. Збудував їм на причілку бараку палату, що й людина могла би перебути чорну годину. А кілька там гнізд і гніздочок для голубів «сущих» і грядучого їхнього покоління! — Гай, гай!

Не думайте, що їх занебдує. Крий Боже! Попри те, що вчить у школі, бігає на всякого рода засідання й засіданнячка, найде все час, щоби нагодувати їх, напоїти, а то й понасти на стерні.

Та не лише слухає він їх пісні. Таки за стіною в «ІМЦі», чи по нашому в «Стрілецькім Захисті», або «Химці» реве й стогне грамофон, аж в ухах ляцить. Та це не шкодить. Концерт цей додає йому охоти й енергії до його праці.

Ось так жив він і будував. Та треба було вкінці вирватися з цього раю. Прийшов тяжкий день розлуки. Він попрощав усіх і вся, а голубів аж кілька разів, і рушив.

— Товариш! — сказав він адміністраторові на перроні — «Скитальця» бережіть, про школу дбайте, і голубів не обіжайте! —

Сказав і скочив до поїзду.

Залпав свисток, бухнула пара й поїзд рушив, та поніс на своїх крилах редактора на Прикарпатську Україну до стрільців-робітників.

* * *

Новий Редактор.

Осішня ніч. Небо хмарне. Нігде ні зірочки. Буйний вітер мете позовклим листям. Чорніють бараки. Ще більшого суму додають. Нігде ні душі. А там... щось крадеться. На плечах сінник, у руках горнято й миска, а в ній повно паперів. Тихо — тихо! Це новий редактор іде на вигнання зі «Скитальцем» до «цивільного табору».

— Як, що, куда? — шелестить листя. — Адаже ж він сотник! —

— Тихо — тихо! Це знає команда! Кажуть, він «камедул» — відповідає темрява.

І знов тихо. Згубилися кроки, а висока стая редактора пірнула в пільмі.

* * *

Зима. Мороз тисне, скрегоче, зуби скалить. Буря гуде. При столі згорбився редактор і бавиться зі «Скитальцем».

„Ой на дворі заверуха,
Залетіла в хату муха.
Штири воли запрягали,
З хати муху витягали“ —
співає редактор і бігає по хаті та гріється.

Знов сідає. Простує пальці, бере перо і вчить «Скитальця» грамоти. Не бачить навіть, що його співжителеві мерзне змочене волосся, а в куті в цебрі жде на нього непряне білля.

* * *

— Гей! * Димитрій Фьодоровіч! Читали? — питає весело редактор.

— Що? — питає цей.

— А Українське Слово?

— Ні! А що? —

— Дивіться! Читайте!

Наш «Скиталець» це література й мистецтво! —

* * *

— Бувайте здорові! Маю честь представитися — студент першого семестра! — пращається редактор і виїдає з табору.

Та тут він помилювався в математиці, бо вже давно як скінчив права і сам же ж числив аж 32 курси.

Скитальця він гарно зодягнув і здобув для нього вступ до всіх європейських, а навіть заморських держав. В Азії щастя не шукав. Дивно лише, що до азійських держав зачислив він Польщу й Румунію.

І все було гарно. Коли тут нечаяно залонотів кригами «Укр. Прапор» і гукнув: «Гей, таборити! Схаменіться! Виж ганебно перейшли до Ляхів! А ваш «Скиталець» говорити по українськи не вміє!»

Щинилося в таборі замішання. Зійшлася рада й віддала «Скитальця» на науку грамоти, рідньої історії і права.

Адміністратор побажав йому всього найкращого, як виправляв його в школу.

Чи вивчиться чого він, це покаже будучність.

Ліберець, 1920. р. — Йозефів, 1922. р.

*

„На то й лихо,
Щоб з тим лихом битись.“

Т. Шевченко.

Перед Редакцією „Укр. Скитальця“.

× Редактор: пор. Яків Голога.

ЗВІТ

праці Виділу, секцій, курсів і установ Культурно-просвітнього Клуба укр. військ. табору в Йозефові за час від 24. червня до 30. листопада 1921.

(В річницю існування клубу.)

Вибрані на Загальних Зборах дня 24. червня 1921. р. третій з ряду Виділ, в якого склад увійшли: мійр. Волощук Роман, як голова, чет. Др. Мельницький Іван, як заступник голови, чет. Дацьків Михайло, як писар, чет. Метельський Роман, як скарбник, сотник Білинський Богдан, як завідувач фінансовими інституціями, пор. Семак Володимир, як бібліотекар, пор. Пастернак Ярослав, як архівар, пор. Аріо Карло і п-ні Гринів як віділові та сотник Головінський, застав вже в Клубу такі секції, курси та установи:

1. театральну секцію,
2. співацько-музичну секцію,
3. спортову секцію,
4. історичну секцію,
5. фотографічну секцію,
6. учительську секцію,
7. Клубок правихів,
8. мистецьку секцію,
9. Курс вищої освіти для стрільцтва,
10. державний поштово-телеграфічний курс,
11. курс української мови для старшин неукраїнців,
12. Курс неграмотних в таборі,
13. Курси не- і малограмотних по робітничих сотнях,
14. Комісію для читання часописів для стрільцтва.
15. читальню К. П. К.,
16. бібліотеку,
17. редакцію журналу „Український Скиталець“, і
18. крамницю.

За час існування нового Виділу заложено з його рахунку або приято під його заряд:

1. „Союз Українок“,
2. курс техніків,
3. торговельний курс,
4. матуральний гімназійно-реальний курс,
5. матуральний семінарійний курс,
6. дитячу школу: „Союз Українок“,
7. курс української мови, літератури й історії для жіноцтва,
8. дитячу школу,
9. редакційну комісію історичного альманаха У. Г. А.

Культурно-просвітній Клубок був автономною організацією в таборі а праця його полягала на добрій волі членів. Не йшла вона однак через цілий час урядовання нового Виділу рівномірним темпом, але відповідно до обставин, або плала повним рухом або завмирала. І так постійна і безперервна виселка стрільцтва на державні роботи по цілій чел. республіці, виїзд студентів вищих шкіл на науку до Праги, Берна, Пшібраму, Відня, Загребу і т. д., вісти про нове перенесення табору в инше місце, страх перед зимованням у дірких бараках, зовсім недозначене стремління чеської влади покласти край своїй гостинності, брак найкращої матеріальної безпеки, все це в великій мірі обмежувало діяльність К. П. К., яка в перших місяцях побуту в таборі в Йозефові так гарно розвинулася.

Та і в складі самого Виділу за цілий час його праці наступили деякі зміни. Треба було кілька разів Виділ доповняти. Коли ж однак її доповнення Виділ по нецільній одномісячній праці в пасідок вигляду його членів на студії знов здекомплетувався, порішено на засіданні дня 26. X. не доповнювати його вже більше, лише скликати загальні збори. За цим промовляло ще й це, що до Йозефова прибула вже була Українська бригада з Німецького Яблонного й зайшла конечна потреба злучки обох Клубків в одну цілість.

Вслід праці останнього Виділу за цілий час його урядовання представляється так:

Всіх членів зі сьогоднішнім днем числить К. П. К. 621, з цього в таборі 330, поза табором 291. Засідань Виділу було 23, з чого надзвичайних 6 і одні надзвичайні Загальні Збори, скликані в справі доповнення Виділу, членських вкладок та „Союза Українок“. Заходами Виділу при співучасті співацько-музичної секції, улаштовано дня 5. серпня в таборі „Вечір української пісні“; дня 7. серпня повторено його в салі чел. старшинської „Бесіди“ в Йозефові; дня 1. XI. відсвятковано третю річницю проголошення Західно-Української Республіки святочною академією. З цієї нагоди припоручив Виділ К. П. К. фотографічній секції зложити альбом світлин з таборового життя, який в короткім часі буде вручений Вишочкодошному Панові Президентові Др-ові Євгенові Петрушевичові. Виділ старався також відсвяткувати дня 31. серпня третю річницю здобуття Кієва У. Г. Армією, свято було вже навіть підготоване, не відбулося однак з причини заборони його чел. Міністерством Народньої Оборони.

Від 24. серпня до сьогодні відбулися з рахунку Виділу К. П. К. або його секцій слідує відчити: 11. VIII. відчит сот. Балицького п. з. „Передшкільне виховання“; 18. VIII. чет. Барша п. з. „Про значіння та організацію господарсько-торговельних кооператив“; 5. IX. відчит пор. Голови: „З української історії“ при допомозі чарівного ліхтаря; 23. і 24. IX. докінчив чет. Дольницький виклади, розпочаті пор. Головою.

З припоручення Виділу заступали в цім часі члени К. П. К. товариство та цілий табір як делегати на слідує святах та склали відповідні привіти: 22. VIII. сот. Кравець і чет. Др. Мельницький на франківській святі Укр. Бригади в Нім. Яблонні; 20. X. чет. Др. Мельницький і 2 стрільці на посвяченню пам'ятника померлим жовнерам Укр. Бригади в Нім. Яблонні. 23. X. чет. Дольницький на святочній шавгурації Укр. Вільного Університету в Празі.

З причини лихих матеріальних відносин команди табору та товариства „Самопоміч“ музею Виділу К. П. К. крім репрезентації табору на ріжних святах наважувати зносини з місцевим чеським населенням та властями. І так: із припоручення Виділу підмагала співацько-музична секція товариства на їх концертах в пам'ять 70 літних уродни чеського письменника Альфіза Іраєка, що у великій мірі причинилося до поліпшення товариських відносин з місцевим населенням.

Тому, що першим завданням клубу є поширення освіти, Виділ старався через цілий час свого урядовання використати неграмотність в таборі та підмагати цим, що хотять здобути вищу освіту. Тяжко однак приходилося Виділові боротися з обставинами, які не дозволяли урядити відповідної шкільної салі. По перенесенню читальні К. П. К. до У. М. С. А. введено з трудом салю для курсу неграмотних, а в місті в чел. У. М. С. А. приміщення для курсу матурального гімназійно-реального, семінарійного та для курсу вищої освіти. Не довго однак тішився Виділ цим здобутком, бо вже по двомісячній науці пришевелений був Виділ перенести науку цих курсів до табору, де на цю ціль урядив окремий барак. В цій цілі допомогли багато учасники курсів, за що Виділ складає їм цю дорогою щиро подяку. Крім студентів, які студіювали в таборі на курсах К. П. К., не оставив також Виділ без опіки та матеріальної допомоги студентів, які мусіли виїхати на студії на вищих школах, але служив їм всякими інформаціями про виши на вищих школах, вислав своїх відпоручників для навізання зносин з ріжними студентськими організаціями а також старався о приміщення студентів таборитів у Празі. Вкінці, коли на вїзд із табору студентам забракло гроша, Виділ, руководячись наглістю і важністю справи дав на цю ціль позичку „Самопоміч“ у висоті 5000 Кч. Не забув Виділ і про заокруглення образования таборового стрільцтва. На своїм засіданні з дня 23. IX. рішив отворити виділову школу для підстаршин та стрільців. (Школу вже заведено й тепер відбувається в ній правильна наука. Ред.)

З початком червня завзявся комітет таборового жіноцтва, який мав на меті виховання дітей та опіку і підмогу жіноцтву і дітворі табору. Комітет цей сейчас вступив як секція „Союз Українок“ до Клуба та підчинився його статуту. За одержану від Виділу допомогу отворив він сейчас дві школи: одну фребльовську для малих дітей і другу укр. мови, літератури й історії для жіноцтва в таборі. Та на жаль вже в третім місяці ієновали Союз поветали у його нутрі ріжні непорозуміння, які довели навіть до роздору в товариській життю. Щоби цьому зарадити, скликав Виділ К. П. К. надзвичайні Загальні збори, які старалися ці непорозуміння усунути і видали в тім напрямі відповідне рішення. Однак 26. IX. чеська а враз з нею і укр. команда табору зажадала від Виділу К. П. К. розв'язання цієї секції. І так „Союз Українок“ мимо гарних і богатих усяхів своєї початкової діяльності перестав ієнувати.

Велка повільність з якою вирішується наша справа, тяжке матеріальне положення членів табору й багато інших причин зродили у членів табору зневіру, яка відбилася на життю товариства найгірше в місяцях: серпні і вересні. Щоби цьому лихові зарадити відбув Виділ К. П. К. з командою та прочими інституціями табору в дні 31. VIII. і 5. IX. спільну нараду, на якій рішено вислати делегатів у справах табору до Правительства. Делегати а іменно сотники: Микола Хробак і Осип Демчук виїхали до Відня а по приїзді здали звіт з поїздки і утвердили нас у переконанню, що без ціли ми тут не ждемо.

В цій справі виїшов Виділ товариства дещо поза вузькі рами свого статуту, та сповняючи свій горожанський обов'язок подбав також про духову єдність і консолідацію поглядів у таборі, які до дальшого розвою товариства конечні й необхідні.

З робітничими відділами табору в Годочині, Берні, Кральовім Полі, Леопольдові, Терезині, Липицку, Літомирцах, Кутній Горі, Молодій Болеславі, Братиславі, Лучинці, Ліберці, Королевім Градці і Йозефові отов у Постійнім звязку й першесці та послав їм книжки й часописи.

Через увесь час своєї п'ятимісячної праці дбав Виділ про духову сторону життя членів табору, маючи на увазі передовим добро товариства. Оскільки Виділ у деяких не відповів паложеному на нього завданням, то в великій мірі винні тому неприхильні обставини еміграційного життя — сам Виділ працював для загального добра — по змозі щиро.

У відношенню до своїх секцій, курсів та установ, дбав Виділ про їх матеріяльну і всяку іншу поміч при помочі своїх органів вив нагляд над їх працею, та маетковим станом. Зі сьогоднішнім днем праця секцій, курсів та установ товариства представляється слідуєчо:

1. Театральна Секція.

Після вистави „Невольника“ в Кральовім Градці 19./VI. театральний Виділ почав підготувати інавгураційну виставу для самого табору. Будова театру завдяки співділання бивших ереквентантів гімназійного курсу та певенучої праці майстра сцени підхор. Начовського, була вже покінчена. З закінченням будови театру починається в секції період дуже оживленої діяльності. Протягом не цілого півтора місяця улаштувала секція 6 драматичних вистав. Першою була „Воскресення“, драма в 4 діях. Цєю штукою відкрито 1./VII. Йозефівський таборний театр. По тім пішли дві вистави „Невольника“ поза Йозефовом (в Пардубицях 8./VII. і в Кутній Горі 9./VII.). Ці вистави улаштовано на запрошення укр. роб. сотень у згаданих місцевостях зробили на укр. стрілецтві та численно зібраній чеській публіці дуже гарне враження. Не так підготованими вийшли Цеглиньського „Соколики“ виставлені 17./VII. в таборівім театрі. Дня 21./VII. виставлено в таборівім театрі „Наталку Полтавку“. Після вистави відбулися товариські забави; дохід призначено на річ „Союза Українок“. Дня 11./VIII. виставлено в таборі комедію Тобилевича: „Мартин Борулі“. Як до „Воскресення“ так і до „Мартина Борулі“ виготовлено нові декорації. Пізніше йшла підготовка Загальних зборів, які відбулися 7./IX. при досить великій участі членів. Після уділення абсолютної старому Виділові ухвалено статут Секції і вибрано новий Виділ, в склад якого увійшов чет. Балицький, як голова, пор. Коритовський, як місто голова, пор. Гадушка, як писар, пор. Гошовекій, як ескарбник, підхор. Сепьків, як господар, пор. Ващук, як гардеробщик а пор. Федак, як виділовий. Сталого режисера не назначено, лише порішено для кожної штуки спеціяльно кооптувати відповідного режисера. Після Загальних Зборів секція довгий час не проявляла жадної діяльності; причиною цього був виїзд великого числа членів та декількох виділових на студії. Театральну діяльність обмежено до палагодження театрального будинку на зиму. Крім того засновано підстаршинсько-стрілецький драматичний гурток, на котрім члени вчатся практично драматичної штуки. Членів цього гуртка є 32. Вони крім підготовлення театральних штук помагали ще при наладжуванню театального будинку та брали участь у гуртових сценах підчас представлення 23./XI. „Хазяїн“ Тобилевича. Дня 27./XI. уладила Секція веселий театральний вечір, у склад котрого ввійшли дві однокітві: „Живий мертвець“ і „Бувальщина“, що їх вивели підстаршини та стрільці і „Халепка“ Ю. Яворенка, виведена членами старшинами.

2. Співацько-музична Секція.

По вступі дня 1./VI. на чеській академії в пам'ять 300-літньої річниці страчення 27 чеських панів у Празі, яка відбулася в старшинській „Бесіді“ в Йозефові, брав хор участь у відіспіванню Служби божої на Зелені Свята й намахиди по поляглих борцях У. Г. А. Дальша праця полягала на приготуванні до наміреного великого вокального концерту, що мав відбутися в Йозефові і інших місцевостях. Підчас приготувань до концерту дістала секція від драматичного кружка чеського „Сокола“ в Йозефові запрошення до участі в Іраскових святах дня 23. і 24./VII., на яких крім українських пісень відіспівав хор і три чеські, а саме: „Věno“—Сметали, „Slovanská Líra“—Кубата і чеський національний гимн. Хор вивали гарно, чого доказом було вручення дірігентові букету з чеськими національними лентами.

Дня 27./VII. брав хор участь в похороні бл. пам. пор. Гладшовського, а 28./VII. відіспівав по нім намахиду в гарнізонівій церкві. Дня 5./VIII. відбувся концерт: „Вечір української пісні“ в таборівім театрі, повторений дня 7./VIII. в салі чеської старш. „Бесіди“ в Йозефові при співучасті бандуриста Ємца і співацьки п-ні Іваніцької. Оба вечері вивали гарно, за що публіка винагородила виведені продукції гучними оплесками.

Дня 1./VIII. брав хор участь у святочній академії в річницю смерті Івана Гуса. За цей виступ дістав хор від тутешньої чеської військової залози лавровий вінець із чеськими лентами та написами.

Дня 20./VIII. відбувся вечір української пісні в Кральовім Дворі а 4./IX. у Веліховці. Оба концерти вивали на повне задоволення публіки, чого доказом були чеські рецензії в „Кральоводворських Лістах“.

В межичасі приступлено до засновання стрілецького хору, який дня 8./IX. мав свою першу пробу.

З причини виїзду $\frac{2}{3}$ співаків та обох дірігентів на студії до Праги й до інших університетів чеш. республіки, праця секції майже устала. Хор змалів до 15 членів. Секція не проявляла ніякої діяльності аж до половини жовтня, коли почалися проби до святочної академії з нагоди державного свята 1./XI., яка була послідним ви-

ступом хору. Музика секції була завжди дуже слаба з браку відповідних сил та за цілий час брала участь у виставі „Наталка Полтавка“, грала в антрактах підчас вистави „Мартин Борулі“, а дня 5./VIII. дала концерт в Стрілецькім Захисті (УМСА).

● За цілий час від 24./VI. до сьогодні відіспівав старшинський хор 30 пісень.

Мішаний хор співав 4 пісні, стрілецький 8.

Проб відбув старшинський хор 62, стрілецький 23 а музика 18.

Засідань Виділу було 7, звичайних Загальних Зборів 1 а надзвичайних 3. Концертів хору було 11, похоронів 2, намахид 2 і одна співана Служба божя.

Членів числила Секція 24./VI. с. р. 53 а сьогодні 19.

3. Спортова Секція.

Загальні Збори У. С. К. відбулися 11./V. с. р. В склад Виділу ввійшли: Майор Лисняк, як голова, пор. Довбенко, місто голова, пор. Байгерт Северин, як ескарбник, пор. Нижанківський, як писар, чет. Пошович, як господар, чет. Білокур, як референт копаного мяча, чет. Мовчук, як референт легкої атлетики. Контрольна комісія: пор. Ципріянович, пор. Семака і чет. Крамарчук. Виділ відбув 5 засідань. Кружок проявляв свою діяльність двома дружинами копаного мяча в Йозефові й околиці, граючи цілий ряд змагань у чеськими дружинами. Інші галузи спорту не розвивалися цього сезону з різних причин. Виділ поставив собі за завдання улаштувати легко-атлетичні змагання, що вимагало кількомісячної праці, одначе дуже мало членів зголошлося до участі, так що змагання не відбулися. Натомість члени У. С. К. брали участь у легко-атлетичних змаганнях в чеських клубках, куди їх запрошувало. І так: дня 14./VIII. відбувся біг Йозефів-Сміжце (10 кілометрів). Змагання ті уладив чеський військовий спортовий клуб у Йозефові. З чотирох нагород призначених за біг, взяли три перші члени У. С. К. а то першу пор. Заславський, другу чет. Зелений, третю хор. Сулятицький. Дня 13./IX. ставав чет. Зелений Василь до бігу на легко-атлетичних змаганнях, улаштованих чеським С. К. з Яромежа. Дружини У. С. К. екладалися виключно зі старшинами табору, що були рівночасно членами й інших секцій К. П. К. Завдяки матеріяльній підмозі Виділу К. П. К. могли обі дружини часто виїздити на змагання до інших місцевостей і так: перша дружина, котрої провідником був пор. Модест Кулчанко розіграла 16 змагань, з того 7 поза Йозефовом, друга, котрої провідником був пор. Киретюк, розіграла 7 змагань, з чого 2 поза Йозефовом.

Загальний вслід змагань першої дружини У. С. К. за час від 19./VI. до кінця існування дружини представляється 20 : 13 отже - 7. Вслід, як коротке існування дружини дуже гарний.

Друга дружина У. С. К. розіграла 4 змагання зі загальним вслідом 8 : 4, отже 4.

Крім цього відбулись змагання комбішованих дружин. Обі дружини грали зі собою 2 рази.

Грою копаного мяча здивав собі У. С. К. скоро емпіатию у всіх чеських клубів, чого були доказом часті запрошення від першо- і другорядних спортових клубів кральоводворського повіту. В жовтні розіхалися грачі на студії, так що обі дружини здекомплетувалися та змушені були припинити свою діяльність. Дня 20./X. зложено ще одну дружину з членів власної секції та „С. К. Нім. Яблоше“, яка розіграла 28./X. послідні змагання з С. К. Йозефів. Тим змаганнями закінчено осінній сезон.

4. Історична Секція.

Від часу послідних Загальних Зборів діяльність секції представ ляється слідуєчо:

1. Конкурсна комісія для стрілецтва відбула два свої засідання, на яких офіціалі предложені праці і призвала згідно з постановою фундаторів конкурсної премії слідуєчі нагороди: першу у висоті Кч 300 ст. десятишкві Солодусі, другу у висоті Кч 200 підхор. Вінтонякові, третю надіслану працю комісія відкинула. Праці і протокол засідань разом з осудом віддано до дальшого переведення Виділові К. П. К.

2. З огляду на зміненний епосіб видавання історичного альманаха У. Г. А. а іменю перенесення місця його зложення і видавання з Америки від проф. Івана Боберського на військову еміграцію в чеш. республіці, відпоручник історичної секції на залив Виділу К. П. К. взяв участь у особій конференції, призначеній цій справі, в Заступицтві З. У. Н. Р. у Празі. На основі ухвали цих парад взяла на себе секція підготовку матеріялів до видання історичного альманаха. По відповіднім приготуванню і зложенню редакційної комісії, секція передала це Виділові К. П. К., який поручив цю працю редакційній та оціночній комісії.

Як досі так і тепер головна праця історичної секції полягала на збиранню матеріялів під проводом пор. Я. Пастернака в архіві, який від послідних здобувків зріє о 143 чисел-катальога в 572 примірниках і екладається тепер із 313 чисел катальога в 1072 примірниках.

5. Фотографічна Секція.

По перенесенню табору з Ліберця до П'озефова та улагодженню примітивного фотографічного ателіє відбулися 24./VI. Загальні Збори, на яких вибрано новий Виділ з головою сот. Чарнецьким Василем. Виділ цей проявив при допомозі К. П. К. досить велику діяльність. Зроблено понад 100 світлин із таборового життя й около 120 портретів. Найбільше працював гурток при фотографіях до виказок для відізджаючих студентів. В межичасі зроблено також 24 репродукції зі світлин з життя У. Г. А., як також з рисунків термінопольської комісії. Всіх світлин (копій) зроблено 1700 штук, з чого віддано до міського архіву в П'озефові 19, до історичної секції 69, учителів чеської мови Томічкови з Ліберця 65, видавництву ілюстрованого журналу „Чорногора“ у Відні 19, до Америки шієано понад 50 штук. Всі ті світлинки видано безплатно в цілях пропаганди. На поручення Виділу К. П. К. виготовлено альбом для Пана Президента З. У. Н. Р., в якому представлено в світлинах історію таборового життя Ліберец-П'озефів та роб. відділів. Альбом містить 270 світлин різної величини. Виготовлено також два малі альбоми, один для хор. Дмитра Ткачука, що відіхав до Югославії, другий для пор. Якова Голоти, з нагоди його відізду до Ужгороду.

6. Учительська Секція.

Новий Виділ згідно постанов Загальних Зборів як і поручень Виділу К. П. К. та ухвали власного Виділу з 21./VI. утворив слідуєчі курей: 1. куре для неграмотних, 2. діточу школу, 3. курей української мови для неукраїнців, 4. куре матуральний гімназійно-реальний, 5. куре матуральний семінарійний а провід над поодинокими курсами поручено до 1. чет. Морозові Миколі, до 2. хор. Ткачукові Дмитрові, до 3. хор. Тимчукові Степанові, до 4. і 5. сот. Кравцеві Остапові. Крім цього весь час секція вела нагляд над наукою на цих курсах. Науки на всіх курсах уділювали члени секції безкорисно. Відношення, серед яких прийшлося працювати, були вельми невідраді, а це задля браку відповідних приміщень на школи. Курей перенесено зі салі до салі. З кінцем жовтня переведено як доповнення до попереднього семінарійного курсу поправчий іспит з двома учениками під провідом проф. Якова Голоти. Іспит випав вдоволяючо.

7. Кружок правників.

Кружок члелить 48 членів і по думці своїх статутів вів свою діяльність у двох напрямках а саме: старався придбати для членів потрібні підручники до науки права та помагати в науці через улагоджування спільних лекцій. Перше своє завдання сповнив він у цей спосіб, що з грошевих підмог, удієних йому Виділом К. П. К., закупив потрібні научні твори, яких члело виносить тепер 19 а саме 24 томи книжок і 4 томи зшитків. Ці твори служать до науки членам, які підготовляються до I^{го} або III^{го} іспиту або ригорозів. Для членів, що приготовляються до I^{го} іспиту впожичала кружковий потрібні підручники Академічна Громада в Празі, що до другого завдання, то ведено спільні лекції права римського і австрійського і цивільного закона. З добрим успіхом зложило перший іспит в літнім і осіннім речниці 8 членів а 1 зложив ригороз.

Тому, що кружок є в постійнім контакті з Академічною Громадою в Празі, якої членами являються члени Кружка, прийшлося кружковій як однієкій студентській організації в таборі скликати Загальні Збори не лише своїх членів, але й усіх тут. студентів із метою заняття становища відносно предложення студентів зі Львова, відбуття студентського зїзду на центральній території, приміром у Гданьську, й основання всеукраїнського студентського союзу. Збори такі відбулися в днях 5. і 6./X. с. р. і винесли відповідні резолюції. Тепер більша часть членів виїхала з табору на студії до Праги та Берна. Ті що остали, працюють самостійно по своїх кімнатах бо на спільні лекції брак кімнати і топлива.

8. Мистецький Гурток.

Не міг працювати по думці і плянам свого статута, через відсутність своїх трох головних членів, а саме: малярів: сот. Буцманюка і пор. Іванця та різбара чет. Бринського. Обмежився виключно лише до дрібних декоративних праць у видавництві „Українського Скитальця“ та з нагоди великих таборових свят, вистав і прочих. У працях військової термінопольської комісії брала секція теж участь. Пор. Лев Ліщинський і сот. Чарнецький виготовляли для неї потрібні шематичні рисунки та їх описування. По вїзді пор. Ліщинського секція автоматично перестала існувати.

9. Союз Українок.

Секція ця, що складалася виключно з жіноцтва табору, завязалася 9./VI. с. р. Ціллю її була опіка та матеріальна поміч дітям і жінкам табору. На перших своїх Загальних Зборах дня 9./VI. вибрано слідуєчий Виділ: голова п-ні Неделко, містоголова п-ні Ліщинська, писарка п-ні Гринів, скарбничка п-ні Михайлова, віділові: п-ні Флюптова й п-ні Стахова. В початках зачав він досить успішну працю. Відкрив фреблієвську шкільку для малп дітей та куре української мови, літератури й історії для жінок; навязав зносини з місцевими й позамісцевими чеськими й нішними товариствами, та всяким чином старався о покращу долі таборового жіноцтва. З ірпчини одначе непорозумінь у нутрі самої секції мусів Виділ К. П. К. — під натиском Команди табору — розв'язати секцію вже по 4. місяцях її ієновання. Майно перебрав Виділ К. П. К. а школи учительська секція. Членів було 49, засідань Виділу 10.

КУРСИ.

1. Курс вищої освіти.

Курс вищої освіти покінчився дня 16./IX. святочним розданням свідоцтв, на яким взяли участь члени Виділу К. П. К. і вчительський збір. Перед розданням свідоцтв промовив управитель курсу чет. Дольницький. Звернув учням увагу, щоби на дотснерішних основах пошпрлял дальше своє знання і в цей спосіб стали корисними членами власного народу. Віділові К. П. К. подякував за підмогу для курсу. Свідоцтва покінченого курсу одержали: бул. ст. дес. Фурик, Слюсар, Лазурко, ст. дес. Демяк, Гнатів, Пасинюк, ст. стр. Наконечний, стр. Виспянський, Струтинський, Хомни, Лобаз, Поліщук, Петруськ і Стойко. По роздачі свідоцтв відбулася спільна фотографія учителів з учнями курсу. Учителями цього курсу були сот. Кравець Остап, сот. Чарнецький Василь, сот. лікар Др. Чабак Богдан,

сот. Брилпнський Євген, сот. Коесар Володимир, пор. Байгерт Север, пор. Паєтернак Ярослав, пор. Голота Яків, пор. Веґера Іван, пор. Др. Гринів Михайло, чет. Вахляк Дмитро, чет. Дольницький Мирон чет. Др. Чумак Степан, чет. Балицький Олександр, хор. Гула Федь і проф. Андрієвський Віктор.

2. Державний поштово-телеграфічний курс.

Науку на курсі по перенесенню табору до П'озефова розпочато дня 28./V. с. р. Наука відбувалася в таборі „Д“ в баракі ч. 10. щоденно від годони 8—12 перед полуднем і від 2—5 по полудні. Число учасників вносило 39 в тім 21 старший і 18 підстарший і стрільців. Научний матеріал роздієно між фахові спли в слідуєчий спосіб: Мидляк Атанас, поштовий концентвий урядник — лїєтова і везова почта та персональний припше, тижнево 10 годин; Гуриш Іван, старший начальник почти — касова служба і місячні рахунки, тижнево 10 годин; Доскоч Гриць, поштовий адюнкт — телеграф і телефон 11 годин; сотник Кравець Остап — фанка, тижнево 4 годин; четар Балицький Олександр — географія, тижнево 2 годин; чет. Др. Іван Мельницький — державний лад, тижнево 8 годин; пор. Опшкєвич Тадей — французська мова, тижнево 4 годин; науку ведено тео-

Св. чет. О. Балицький

Чет. Бринський

при роботі погруддя Т. Шевченка.

ретично і практично. В днях від 24./VIII. до 27./VIII. відбулися іспити в присутності відпоручника міністерства почт і телеграфів у Празі, директора Петровського Фрацца. До іспиту зголосилося 35 кандидатів: внаслід іспиту був слідуєчий: односторонно дуже добре спосібними узано 7^{ох} кандидатів: четара Мініва Олексу; чет. Поповича Богдана; хор. Базара Антопа; підхор. Пастернака Северина; підхор. Начовського Михайла; однор. десят. Чушака Гриця; однор. віст. Лабія Ераста; дуже добре спосібними 3 кандидатів: пор. Вишниченка Івана, хор. Рачинського Івана, ст. десят. Юрчинина Івана, односторонно спосібними узано 7 кандидатів: пор. Личука Дмитра, чет. Гавалку Едварда, чет. Ковика Володимира, хор. Баргана Миколу, хор. Гембарського Петра, хор. Солодкого Василя, підхор. Баєа Михайла; спосібними 13 кандидатів: пор. Перогівського Василя, чет. Жевка Юрка, чет. Павлика Михайла, чет. Петрикевича Альфреда, чет. Яцулика Василя, воен. чет. Цимборського Михайла, підхор. Кішчука Михайла, підхор. Моснашока Антопа, підхор. Слюсарчука Гриця, вахм. П. клясн Колодія Олексу, ст. дес. Медведя Антопа, пшну. Гураль Марію і пшну. Гураль Розалію. Кандидатам виставлено свідоцтва, які вислано до Міністерства почт і телеграфів для затвердження.

3. Курсе техніків.

Завязався в другій половині липня с. р. Числив 13 членів, які через 6 годин тижнево слухали 3 місяці вищої аналізи й анатомічної механіки. Перероблено ветун до ріжничкового рахунку, похідні, першого і вищих, степенів функцій алгебраїчних, гоніометричних, вложникових і логаритмічних, розвинених і нерозвинених, частинні похідні визначування границь неозначених форм, ряди Taylor'a і MacLaurin'a з приміненнями їх до розвивання функцій в ряди максіма й мініма. Функції розвинених о одній змінній, інтегрування ріжничок звичайних, раціональних, ірраціональних і переступних. 3 механіки: основи векторного рахунку, рівняння руху матеріальної точки з приміненнями. З початком академічного шкільного року 1921/1922. курсе автоматично перестав існувати.

4. Торговельний курсе.

Курсе цей завязався 14./VII. 1921. р. Обсяг науки обнимав три предмети: а) Науку англійської мови на двох курсах (для початкуючих і повторюючих) викладав чет. Роман Метельський, підх. Іван Бакалець і хор. Топольницький Василь, 6 годин тижнево; учасників 48; — науку французької мови на двох курсах (для початкуючих і повторюючих) викладав пор. Тадей Онпшекевич, 6 годин тижнево, учасників 19; науку німецької стенографії, 3 години тижнево, викладав хор. Василь Топольницький і пор. Великий Андрій, учасників 27. Наука відбувалася в УМСА. і бараку ч. 16. до 1. X. 1921. Управителем курсе був сот. Гриць Олесницький.

5. Курсе української мови для етаршин неукраїнців.

Відбувався на двох курсах: вищим і шцим. Розпочалася вона 8./VI. і відбувалася в бараках 16. і 19. На першій відділі вчив сот. Чарнецький Василь, пізніше хор. Тимчук Степан, на другій пор. Лисені. З початку було на першій курсі 8 учасників, на другій 18, число відтак змаліло. Наука відбувалася що другий день по 2 годни денно; науковий матеріал був дуже обширний а час, в яким цей матеріал треба було переробити, короткий, бо вже 31. вересня мали відбутися іспити. В тій цілі подвоєно кількість годни, в наслідок чого перероблено основно весь науковий матеріал до кінця вересня й учасники курсе були підготовані до іспиту вже 1./X. с. р. Іспит одначе не відбувся того дня по причині видання нового розпоряду В. К. Д., який переніс речення іспиту на день 1./II. 1922. Тому що матеріал вичерпано, курсе закінчено. Трох учасників курсе зголосилося вже до іспиту і зложило його з добрим вислідом, решта зголоситься в призначеній речинці.

6. Матуральний гімназійно-реальний курсе.

По думці рішення Відділу учительської секції з дня 21. VI. утворено з днем 1. VII. науку наатуральним гімназійно-реальним курсі. Науку подавали слідуєчі учителі: Балицький, Вахняк, Гула, Доль-

ницький, Кравець, Кривуцький, Онпшекевич. Учеників зголосилося 22, з того 12 реалістів а 10 гімназистів. Крім них на курсе мали перейти ученики з Нім. Яблоншого та ждали лише на дозвіл чеських властей. В липні під кінець місяця наенів дозвіл чел. Міністерства народньої оборони на прийняття в стан усіх учеників, що перебувають на робіт. партіях а хотіли б покінчити середній школи. Через це число учеників піднеслося так, що тепер число їх виносить 60 а саме 24 реалістів і 36 гімназистів. Науку подавано з першу в льокалі чел. УМСА. в місті. З приходом чеських новообращів, чеські власти запотребували салі для себе й науку перенесено з 1. X. до табора, де вона відбувається в окремо на це призначеній салі.

7. Матуральний семінарійний курсе.

Рівночасно з отворенням реально-гімназійного курсе, рішено отворити курсе семінарійний. Спершу призначені виключно для матуристів середних шкіл для доповнення семінарійної матури, але з часом розвинувся цей курсе через натлив кандидатів у новий матуральний курсе. На цим курсі подають науку пш. Будз, Вахняк, Дольницький, Кравець, Кривуцький, Слезак, Сецієський, Чарнецький, Черномаз. Учасників цього курсе е поперх 80. Велике число учасників пояснюється тим, що не всі вони підготовляються до матури; частина з них хоче осягнути призиання ріжних років учительського семінара. Науку подавано з першу в льокалі чеської УМСА. в місті в понолудневих годинах. З перенесенням курсе гімназійно-реального, перенесено й цей курсе до табора й тут продовжується його в спільнім льокалі для обох курсів.

8. Курсе неграмотних в таборі.

Для 13. VI. почався новий курсе для неграмотних; науку на курсі вів чет. Мороз Микола 12 годин тижнево, крім цього пол. дух. О. Кривуцький подавав науку релігії 1 годину тижнево. Учеників вислалося 18, опієла прибуло ще 3 із роб. сотні в Йозефові, так що загальне число виносило з початку 21. На жаль через відкомандовання на робітничі партії, остало на курсі лише 13 учеників. 3 учасниками перероблено цілий матеріал I. початкової клясн. Науку на цим курсі перервано задля браку поміщення.

9. Діточа школа.

Для 13. VI. зачалася рівночасно з курсом неграмотних школа для дітей в шкільнім віці. Через тиждень побирала науку дітвора з неграмотними, опієла відлучено її і отворено для неї окрему науку під проводом хор. Ткачука. Науку побирало 9 дітей. По виїзді хор. Ткачука з табора школа ця перейшла в руки „Союза Українок“.

10. Діточий садок-школа „Союза Українок“.

Діточий садок-школу „Союза Українок“ отворено 4. VII. с. р. До неї ходили діти від 3—14 літ. Ділилась вона на 2 групи: перша група для дітей у віці від 3—8 літ, друга від 8—14. Школу ведено на основі діточих шкілок системи Фребля, звертаючи спеціальну увагу на національне виховання. На першій курсі було 7 дітей, на другій 5. Вчили її-ні Кипріянова, Іваницька, Ліщинська і п-на Рачинська. Школу замкнено мимо гарних успіхів по розв'язанню „Союза Українок“ 20. IX.

11. Курсе української мови і літератури для жіноцтва.

Курсе завязано „Союзом Українок“ з початком липня с. р. для жіноцтва табора. Предметом науки була українська граматика, література та історія України. Вчили чет. Вахняк, чет. Дольницький і хор. Тимчук. Викладів слухало 15 пань. По півторамісячнім триванню перестав існувати разом зі „Союзом Українок“.

12. Курси не- і мало-грамотних по робітничих партіях.

При слідуєчих роб. відділах тут табора основано курси для не- і мало-грамотних: Берно, Братислава, Кутна Гора, Лучинець, Леопольдів, та Йозефів. Всі ті курси навязали злуку з К. П. К., від якого дітевали книжки та потрібні інструкції.

УСТАНОВИ.

1. Редакційна комісія історичного альманаха У. Г. А.

Повликана до життя Відділом К. П. К. дня 20./IX. редакційна комісія історичного альманаха У. Г. А. проявила досі таку діяльність: 1. Видала відозву з закликом списування і присилання споминів із визвольної боротьби У. Г. А.; відозву цю видрукувано разом з 9. числом „Укр. Скитальця“, розіслано в 230. примірниках. Ту саму відозву вислано теж до Правительства З. УНР. з проханням одобрити її та зайняти до цієї акції відповідне становище відносно її фінансування та з проханням поміщення відозви в „Прапорі“. Повклиця Правительство умістило відозву в „Укр. Прапорі“. 2. Зложила докладний план цілої підготовчої акції видання альманаха, предложила

його Відділові К. П. К. для переслання його заступництву, а згл. проф. Др. Смалъ-Стоцькому в Празі і проф. Боберському в Америці. 3. Приступила й до самої праці збірки і підготовки матеріалів, а внаслід цієї праці сьогодні такий: в редакційній теці комісії е тепер 11. праць; 4 з них приготовані до видання, 7 в роботі, а всього 2 закінбовані і оцінені оціночною комісією. На разі комісія працює припинила, а це ізза браку фондів, бо К. П. К. цих видатків дальше покривати не може а обіцяних на цю ціль грошей комісія пізвідки не дістала. Тепер комісія викінчує дальші праці, які досі до неї наеніли.

Значити треба, що комісія знаходиться в дуже тяжким положенню, бо до неї паходять ріжні писма за інформаціями, вказівками і т. п. а вона з огляду на фінансове положення, не знає які давати

відповіді. Так само не знає комісія, що зробити з цими авторами, які вже праці пропонували і ждуть на належні їм по інтеціям відозви-гаторарі.

В склад редакційної комісії входять: пор. Будз Петро, чет. Дольницький Мирон, підпор. Пастернак Север (як рсівник), а в склад оціночної комісії: мір. Лисняк Омелян, сот. Хробак Микола, сот. Демчук Овсн, сот. Купчанко Корній, пор. Пастернак Ярослав, чет. Вахняк Дмитро, і чет. Голубецький Олександр.

2. Комісія читання часописів для стрілецтва.

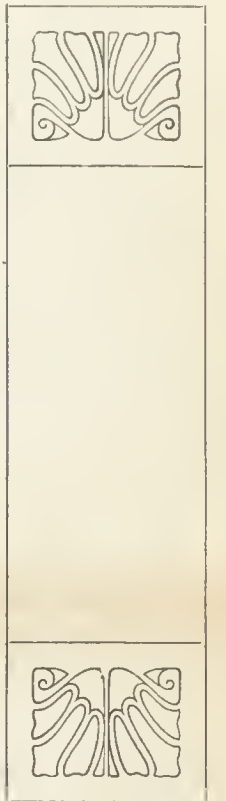
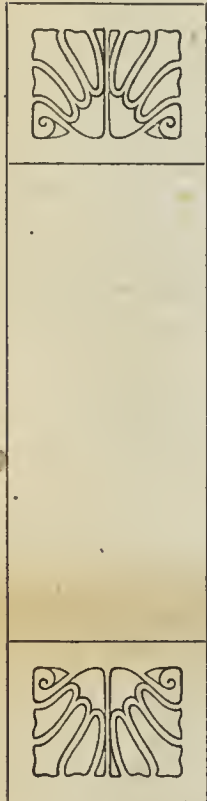
З початком липня зачато знов читати часописи стрілецтву та їх відповідно пояснювати. Як комісію до цього вибрав Виділ: пор. Арія Карла та Гриньова Михайла. Часописи читано тільки місяць, бо Виділ КПК. мусів засташовити цю працю з ріжних від нього незалежних причин. Крім цього комісія видавала щоденно часописи для хорих членів табору, які лежали в тут. чел. лічниці.

5. Редакція журналу „Український Скиталець“.

Журнал „Український Скиталець“ виходить неперіодично. Досі вийшло 9 чисел а послідне 22./X. В обемі 40 сторін по піднесеній ціні 2'80 Кч в таборі а Кч 4— на провінції. Відбито 400 примірників. З того в таборі дано в розпродаж 180 примірників до крамниці К. П. К., решту вислано поза табор а саме: Америка 26 примірників, Франція 3, Німеччина 22, Австрія 51, Югославія 1, Італія 1, Чехословаччина 116, з того в заміну за часописи „Укр. Стрілець“, „Чорногора“, „Укр. Слово“, „Воля“, „Хліборобська Україна“, „Американська Свобода“, „Україна“, „Укр. Голос“, „Січові Вісти“, „Соборна Україна“ і видавництва Сімо-вича по одному примірникові — разом 12. Даром: Архів укр. бри-гади в Нім. Яблонім 1, Архів К. П. К. тут. 2, архів Ужгород, сівро-бітники і редакція 8 — разом 13.

6. Крамниця.

Крамниця К. П. К. розвивалася в цім періоді часу дуже гарно, та стала дійсно однією з найбільш розвинутих крамниць К. П. К. До цього

Таборові школярки з учителем у Йозефові.

3. Читальня.

В місяці липні побільшено число часописів в читальні о 5 чисел, так що члени товариства мали до диспозиції щоденно кілька часописів.

4. Бібліотека.

Бібліотека має 450 членів а 1300 томів книжок. Книжковий тижневий оборот пересічно 200 томів. Вартість бібліотеки виносить 14.300 Кч. Від послідних Загальних Зборів оправила переплетня товариства около 600 книжок, так, що більша часть бібліотеки находиться в досить добрім стані. Крім бібліотеки кружка є підручна бібліотека Виділу, яка складається з більшого числа книжок пропа-гадного і шкільно-научного змісту. З неї користають учителі та ученики всіх курсів товариства.

причинилися в першій мірі її управитель чет. Дорожницький та його помічники, які зновні відповідні всім завданням крамниці, та були під кожним зглядом ловісні та роботящі. У вересні змінився майже весь персонал, бо чет. Дорожницький і підпор. Алексевич вїхали на студію а вїст. Доскоч на довнву відпустку. На їх місце прийшов новий заряд і новий персонал: пор. Ільницький Іван, як управитель, чет. Паславський та підпор. Кузьмик, як помічники. Заряд крамниці старається по змові вдоволити всіх приналежних до табору та достарчити їм по дешевих цінах всі потрібні товари. Найважнішим старанням заряду є, щоб ціни товарів не перевищали ціни у місті.

ЙОЗЕФІВ, дня 30. надолета 1921.

Голова:

Роман Волощук, майор.

Секретар:

Михайло Дацків, чет.

✱

„Поки живе надія в хаті,
Нехай живе, не виганяй!
Нехай пустку нетоплену
Іноді нагріє,
І потечуть з очей старих
Сльози молодії,
І, умитеє сльозами
Серце одиочине,
І полине із чужини
На свою Україну!“

Т. Шевченко.

ОПОВІСТКИ.

Добровільні датки.

На будову пам'ятника в Німецькім Яблоннім зложили в чеських коронах за час від 21. I. до 8. III. 1922. р.: Робітничі відділи у: Тренчинських Теплицях 105, Індіх. Градці 30, Турнові (сот. Ольшанський) 92, Рудольфові 77-60, Німецькім Яблоннім (сот. Заяць) 325-80, Франціш. Лазнях 55, і 125, Мостах (чет. Бобків) 300, Лабських Тніцах (чет. Касараба) 63, Ліпніку (сот. Шматера) 86-80, Прага-Дейвіце (пор. Дякунчак) 161-50, Студенці 32, Кошицях (пор. Ліщинський) 154, Братиславі (сот. Равлюк) 205, Жіліні (пор. Олексій) 45, Кошицях (пор. Прохурський) 390, Ружембурку (чет. Целех) 67-60, Леопольдові 118, Корол. Градці (пор. Новосельський) 100, Михайлівцях 395, Пряшеві 110, Берні (чет. Сегерич) 148-50, Молодій Болеславі (пор. Олинець) 100, Корол. Полі (сот. Газдейко) 115-50, Ужгороді 208, Берні 176. Разом 3736 Кч.

За картки виплатили: робітничий відділ у Нім. Яблоннім 42, у Кошицях 30. Сот. Кривенко 140, чет. Дучинський 60. Разом 272 Кч. Всім жертводавцям щира подяка.

Після приблизного обчислення не стає ще на покриття видатків будови й огорожі пам'ятника около 3000 Кч. Тому проситься й далі не забувати обов'язку вирівнювання цього довгу, та надсилати належитості за побрані картки. В. Котович мір.

На »Рідну Школу« до 28. II. с. р.: Н. Н. 10, Н. Н. 5, дохід з вистав: у таборівім театрі 384-20, в У. М. С. А. 129, робітнича сотня в Мост (другий раз) 300, чет. Воробець (свій депозит зложений в команді табора) 110. Разом з попередніми датками: 4131-35 Кч. Честь і слава жертводавцям!

К. П. К. заокругило цю суму до висоти 4150 Кч. і вислало її дня 14. 3. 1922. р. через філію »Віденського Союзного Банку« в Ліберці до Львова на фонд: »Рідна Школа«.

Для поворотців з України.

Укр. робітничий відділ сот. Ольшанського в Турнові 27 Кч.

Членські вкладки до К. П. К. зложили укр. робітничі відділи: чет. Бобкова (Мост) 192, сот. Пенчака (Леопольдов) 56, пор. Каратницького (Ружомберк) 55, пор. Цурковського (Берно) 43, чет. Дутчука (Оломунець) 39, сот. Ольшанського (Турнов) 33, пор. Зеліка (Єндр. Градець) 32, бул. Боднара (Сеніце) 30, сот. Федика і прочі (Прага) 13, чет. Павлишина (Тренчин) 10, чет. Калєра і прочих 6, чет. Білобрама (Нітра) 4.

Виділ К. П. К.

ЗАКЛИК ДО УКРАЇНСЬКОГО ГРОМАДЯНСТВА!

Український Народ прокинувся до життя. Воскресло славне українське лицарство, прокинулося з забуття наше козацтво, що споконвіку своєю здержувало орди наїздників на своїх межах. Воно, сповняючи свій святий обов'язок, хоробро вхопило за зброю в обороні своєї Землі перед наїздом.

Та ще ніколи не було так тяжко, як тепер. Не було ще такої напасти зо всіх боків, таких нещасливих ворожих полчищ. Проте український козак не впаде духом. З вірою в праве діло, з безмежною любов'ю до Рідної Країни взяв він за лицарську зброю і свято сповняє перед Батьківщиною свій лицарський обов'язок, чотири роки по героїєски бореться в перивній естрашній боротьбі, чотири роки вєтелює своїм трупом рідну землю, чотири роки карається і етотне ранами покритий, боєий і голодний, але не падає духом, вірять в перемогу й бореться далі.

Я мав вноєку честь боротися плече об плече з українським лицарством. І сам я інвалід. Тому я беру на себе емілієть заступитися за нашого етрадника-інваліда, за сиріт і вдовлиць по українських погибших етаршинах і козаках, перед українським громадянством на Україні і поза Україною.

По всіх краях напує право і звичай, що жовнір підлягає небезпеці бути вбитим тільки до тої хвилини, поки він має зброю в руках. Ранені й інваліди можуть спокійно лікуватися і перебувати навіть у ворожих лікарнях і таборах і ніхто їх не зачіпять, ніхто не покривдять, а навпаки всякий допоможе, чим може. Вони самі, їх семі і сироти по них користуються опікою і допомогою своєї держави і всі їх поважають...

Не така доля випала нашому раненому, нашому інвалідові, нашим сиротам воєнним... То у нас вороги України витягають з лічниць ранених етаршин і козаків, катують їх і вбивають, то наші безрукі й безногі інваліди, то наші сироти по загибших у визвольній боротьбі батьках мусять тікати з рідного краю, ратуючи своє життя перед помєстою переможців.

За них то, за цей цвіт нашої Батьківщини, за цих найдоєстійніших синів її я й підношу свій голос! Коли всі здорові і здібні до праці, богаті й бідніці земляки наші не допоможуть їм, не заступляться за них, не пригорнуть і не нагодують, то хто-ж це зробить? Хто еплатить їм хоч в частці тої святий довг, який має перед ними всякий Українець, усе українське громадянство, весь український нарід.

Я закликаю всі українські громади, товариства, спілки, гуртки й організації, заснувати кожне у себе фонд українського інваліда, закликаю всіх українських горожан, особливо дюдий маючих, купецтво, промисловців, кооператорів, а також українське жіноцтво й українську молодь, нести хоч би найменші не одноразові, а постійні лепти в жертву до цих фондів,

працю своєю, агітацією і організаційним хистом помагати успіхові збирання жертв. Закликаю всі бездітні українські семі, які мають стріху над говою, взяти до себе на годування й виховання хоч по одній нещасній воєнній українській сироті.

На мою думку, поки виберемо собі право спокійного життя на Україні й поки долею наших інвалідів і воєнних сиріт мотиме зачатися Держава, мають ці фонди зоставатися в безпосередньому розпорядженні і завідуванні тих організацій, при яких вони будуть засновані й зібрані і мають витрататися під їх контролею на дійсню допомогу по призначенню.

З особливою горячим закликком звертаюся до нашої американської еміграції, що не потерпіла від війни і еклала вже досі значні докази великого патріотизму й почуття обов'язку до рідної країни. Ви мусите кожний без винятку екласти до своїх найблизчих товариств, громад і організацій хочби найменшу жертву на фонд українського інваліда і мусите прихилити до того всіх своїх найблизчих емігромадян.

Нехай ці жертви визвольної боротьби, нехай ці найліпші сини свого краю знають, що вони не забуті, не самотні, що їх жертва не пропала дармо, не безплідна, що вона горячою дуною відбивається у вдячних серцях земляків, яким не дано було зазнати щастя і чести взяти участь і пролити кров свою в оружній боротьбі за Батьківщину.

На початок фонду інваліда закликаю всіх Українців, всі українські громади, товариства, гуртки й організації оповістити Великодній свята цьогорічні, день Христового Воскресення, яко день українського інваліда!

Українське духовенство особливо прохаю в ці дні закликати вірних до жертв на фонд українського інваліда. Нехай всі трудящі й маючі віддадуть на цей фонд кожний по достатку й тоді не буде в нас ані одного голодного й безпорадного інваліда, не буде ні одної сироти без опіки й науки, тоді докажемо тим вчинком своїм, що наш нарід є живий і вартий незалежності й волі, а вороги наші побачать непереможену силу в нашій єдності.

Інформації про справи, що торкаються потреб і місця перебування потрібуючих допомоги українських інвалідів і воєнних сиріт, можна добути в тимчасовім Центральнім Правлінню Всеукраїнської Спільки Військових Інвалідів і в уповноважених представників Спільки закордоном через українські часописи, і громадські українські установи у Відні й Український Громадський Комітет у Празі.

Всі часописи прохаю передрукувати.

Генерал-поручник:
Омельянович-Павленко.

